БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үдезилеттингеи

1961 ч. МАЙ 30 ВТОРНИК № 126 (4916)

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары, ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Никита Сергеевич Хрущевка

Эргим Никита Сергеевич!

Делегейде бирги космонавт болгаш улуг Совет Эвилелиниң алдаржаан оглу Юрий Алексеевич Гагарин бистиң Төрээн чуртувуска аалчы болуп келзин деп бистиң дилзэвисти хандырганын холбаштыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, Совет чазакка болгаш Никита Сергеевич Силерниң бодуңарга чүректиң эң-не ханызындан четтиргенин коммунистерниң болгаш бүгү ажылчы чоннуң мурнундан Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, Болгарияның Улус Республиказының Улустуң Хуралының Президиуму болгаш Министрлер Чөвүлели чугаалап тур. Юрий Гагаринниң бистиң чуртувуска чоруп турганы Совет Эвилелиниң акы-дүңма улустарынга болгар улустуң ханы болгаш алыстың күзелинден ынак сеткилиниң улуг, хайныышкынныг илерээшкини болу берген. Хоорайларның болгаш суурларның, бүдүүлгеттерниң болгаш кооператив ажыл-агыйларның ажылчы чоннарын, интеллигенцияны, өренинчилерни болгаш пионерлерни хаара туткан өөрүшкүнүң диңмиттиг чалгыы болгар-совет бүзүлбас найыралдың шылгаттынган илерээшкини, Совет Эвилелиниң бүдүн үе-чада болуп турар чедиишкиннеринге, Юрий Алексеевич Гагаринниң алдаржаан маадырлыг чоруунга бистиң улустуң өөрүп бүзүрээнинин чайынналчан херечизи болган.

Совет кижи, бистиң хан-дамырдан тудуш төреливис, коммунист кижи бир-ле дугаар черден адырлып, октаргайже ужуда бергеш, кижиниң, тайбыңның болгаш депшилгениң чаагай чоруунга октаргайның чажыттарын чаныш-сыныш чок күзел-биле ажытканынга бүгү болгар улус кызыгаар чогу-биле өөрүп болгаш чоргаарланып турар.

Делегейде баштайгы космонавтының нүүрү-биле бистиң улус совет эртемниң болгаш техниканың, совет улустуң коммунизм тургузуушкунунга тиилелгелериниң өндүр улуун алдаржыдып, Совет Эвилелиниң улуг Коммунистиг партиязы болгаш бистиң эргим Никита Сергеевич Силер баштаан ооң ленинчи Төп Комитедин алдаржыдып турар.

Коммунизмниң өөрүшкүлүг тургузукчузу болгаш бүгү делегейде тайбыңның күүлүг камгалакчызы — маадырлыг совет улус делгерезин!

Октаргайже орукту эң-не баштай үндүрген болгаш эгээртинмес өртемчейже эжикти ажыткан совет эртемниң болгаш техниканың ажылдакчыларынга алдар!

Бүгү делегейниң Коммунистиг шимчээшкининиң бүгү-ниити хүлээп көрген авангардызы — Совет Эвилелиниң Коммунистиг улуг партиязы делгерезин!

Амыдыралчы болгар-совет найырал чүс-чүс чылдарда мандып хөгжүзүн!

ТОДОР ЖИВКОВ — Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бирги секретары.
ДИМИТР ГАНЕВ — Болгарияның Улус Республиказының Улустуң Хуралының Президиумунуң даргазы.
АНТОН ЮГОВ—Болгарияның Улус Республиказының Министрлер Чөвүлелиниң даргазы.
София, 1961 чылдың май 27.

БҮГҮ УЛУСТУҢ ИДЕГЕП ТУРАРЫ УЖУРАЖЫЫШКЫН

Н. С. Хрущевтуң Венаже чорупканы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев июнь 3—4-түн хүннеринде Венага (Австрия) АКШ-тың президентизи Д. Кеннеди-биле ужуражыр дээш, май 27-де чорупкан.

Венаже орук аайы-биле Н. С. Хрущев Украинага доктаар болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың чазааның чалаанын ёзугаар Чехословакияга база баар бодап турар.

ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң АКШ-та элчиниң М. А. Меньшиков, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү А. Ф. Добрынин болгаш албанның өске-даа кижилери Н. С. Хрущев-биле кады Венаже аттанып каннар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев биле АКШ-тың президентизи Д. Кеннединиң Венага ужуражыышкыннарының программазы

ИЮНЬ 3, СУББОТАДА.

12.45 — Н. С. Хрущевтуң Д. Кеннеди-биле АКШ-тың элчин черинге ужуражыышкыны.

13.30 — АКШ-тың элчин черинге Н. С. Хрущевка алдар болдурган Д. Кеннединиң өөмүнээзинде эртенги шайлалга.

15.00 — Н. С. Хрущевтуң Д. Кеннеди-биле АКШ-тың элчин черинге ужуражыышкыны үргүлүүлээр.

18.00 — Ужуражыышкынның доостуру болгаш Н. С. Хрущевка база Д. Кеннедиге алдар болдурган Австрияның президентизиниң өөмүнээзинде дүштеки шайлалга.

ИЮНЬ 4, ВОСКРЕСЕНЬЕДЕ.

10.15 — Н. С. Хрущевтуң Д. Кеннеди-биле ССРЭ-ниң элчин черинге ужуражыышкыны.

13.00 — ССРЭ-ниң элчин черинге Д. Кеннедиге алдар болдурган Н. С. Хрущевтуң өөмүнээзинде эртенги шайлалга, ооң соонда түннел ужуражыышкын болур.

15.15 — Д. Кеннеди ССРЭ-ниң элчин черинден чоруптар.

Н. С. Хрущев Киевте чеде берген

КИЕВ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев болгаш ону оруккa үдеп чоруур кижилер бөгүн, май 28-те Украинаның найысылалы—Киевке тускай поезд-биле чеде берген.

Киев вокзалга эш Н. С. Хрущевту Украинаның КП ТК-ның бирги секретары Н. В. Подгорный, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы В. В. Щербицкий болгаш республиканың өске-даа удуртукчулары, министрлери утпуп алган.

Никита Сергеевич Хрущев Украинаның Коммунистиг партиязының удуртукчу ажылдакчыларыбиле кады ажык машинага олурып алгаш чорупкан болгаш бүгү оруккa ажылчы чоннар чүректиң ханызындан изиг байырын Н. С. Хрущевка чедирип турганнар.

Н. С. Хрущев Украинада

КАНЕВ. (Черкасск область). (СЭТА). Май 28-тиң дүш соонда СЭКП ТК-ның Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев украин улустуң улуг оглу Т. Г. Шевченкону орнукшутканы Черначей дагда Канев хоорайның районунга чораан. Т. Г. Шевченконуң өлген хүнүнден бөөр 100 чыл болганын Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар бо чылын демдеглеп эрттирер деп турар. Никита Сергеевич Хрущев гениалдыг Кобзарының хөөрүнге чечектер салган, чечектерниң коргаазында бижээн: «Украин улуг шулукчу, революцчу-демократ Т. Г. Шевченкога Н. С. Хрущевтан».

Хөөрге чечектер салып турда Украинаның КП ТК-ның бирги секретары Н. В. Подгорный, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы В. В. Щербицкий, Украинаның Коммунистиг партиязының база чазааның өске-даа удуртукчулары, Черкасскиниң болгаш оон кожазы областарның хөй санныг ажылчы чоннары киришкен.

Ооң дараазында Н. С. Хрущев Т. Г. Шевченконуң музейинге чораан.

ВЦСПС-тиң VII пленуму

МОСКВА. (СЭТА). Май 26-да ВЦСПС-тиң VII пленуму совет профсвиледдериниң улустар аразында харылзааларын улам ыңай хөгжүдер дугайында болгаш профсвиледдериниң V Бүгү-делегей конгрезинге белеткел дугайында айтырыгны чугаалажып көрген.

ВЦСПС-тиң секретары Л. Н. Соловьев илеткел кылган.

Пролетаржы интернационализмниң болгаш ажылчы чоннарның акы-дүңма эп-сеткил каттыштырылгазының принциптеринге шынчы совет профсвиледдер бүгү чуртларның профсвиледдериниң чаңгыс эвин чедип алыр дээш кыымаккай болгаш чайгылыш чокка демисежип турар дээраин ол чугаалаан. Ол чаңгыс эп болза, тайбыңны камгалаар, национал хамаарышпас чорук, ажылчы чоннарның демократтыг болгаш социал эргелериң калбартыр, оларның амыдырал байдалдарын экижидер дээш кады чорудар демиселге чедип алдынып болур.

1961 чылдың декабрьда Москвага болур профсвиледдерниң V Бүгү-делегей конгрези ажылчы чоннарны сырый каттыштырар херекке чугула ужур-дузалыг болур.

ССРЭ-ниң чырыдыышкын, дээди школалар болгаш эртем албан черлериниң профсвилелиниң ажылдакчыларының ТК-ның даргалы И. И. Гривков, Узбек республиканың профсвиледдериниң Чөвүлелиниң даргазы С. Нурутдинов, Москваның Лихачев аттыг автозаводунуң профкомунуң даргазы В. В. Битков, далай болгаш хем флодунуң ажылчыннарының профсвилелиниң ТК-ның даргазы Г. А. Саенко, машина тулуунуң ажылчыннарының профсвилелиниң Ленинград обкомунуң даргазы К. К. Березин, профсвиледдерниң Киев область Чөвүлелиниң секретары К. В. Лысенко болгаш өскелер-даа илеткел талазы-биле санал бергеннер.

СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнүнге кандидат, ВЦСПС-тиң даргазы В. В. Гришин пленумга чүве чугаалаан.

Чугаалашкан айтырыгның талазы-биле чогуур доктаалды хүлээп алган.

Пленум организастыг айтырыгны чугаалажып көрген. ВЦСПС-тиң президиум кежигүнү болгаш секретары М. М. Мусахановтуң өске ажылче шилчээни-биле холбаштыр ВЦСПС-тиң президиум кежигүнүнге болгаш секретарынга К. А. Гусейновту сонгаан.

Профессионал Эвиледдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелиниң VII пленуму моон-биле бодунуң ажылын доскан.

БИСТИҢ КОЖАВЫСТА

Куйбышев аттыг совхозтуң бир салбырында

Хакас автономнуг областың Бей районнуң Куйбышев аттыг совхозу беш салбырлыг, хөй адырлыг, улуг ажыл-агый. Совхозтуң дөртү салбырының ажылчыннары төөгүлүг чеди чылдың үшү чылында көдээ ажылагый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир, партияның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш кызымаккай ажылдап, бо чылын 120 муң пуд тарааны, 600 центнер хаван эдин, 440 центнер сүттү, 194 центнер дүктү, 4400 чуурганларны күрүнеге садарын хүлээнген. Бирги кварталдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткени дээш салбырлар аразынга шилчип чоруур кызыл тукту дөртү салбырга тывыскан.

Салбыр бо чылын хову ажылдарын 10 ажыл хүнүнде доозуп, нинтизибиле 3.538 ганы оон иштинде 2400 га кызыл-тасты, 640 га суланы, 273 га арбайны, 225 га кырлыг-караны тараан. Ол ышкаш 35 га картофельди, 20 га свёкланы, 150 га тарымал тоорукту тараан. Ам 550 га кукурузаны база ногааларны чаңгыс чылдыг сигеннерни тарып турар.

Дөртү салбырның сүт-бараан фермазы бир инектен-не ортумаа-биле 2350 кг сүт саарын, 100 инектен 95 бызааларны камгалап алырын хүлээнген. Ам херек кырында төрээн 100 баш инекке онааштыр 98 бызаа алдынган болгаш ферма бир инектеннe ортумаа-биле 734 кг сүттү саап алган. Ол ышкаш саанчылар Г. Булатова, Е. Костоякова олар быжыглаан инек бүрүзүнден 898 кг-чедир сүттү саап ап турар.

Хаван фермазында 111 хаваннарны ажаап турар. Төрээн 40 хаваннардан 391 хаван оолдарын четче камгалап алган.

Куш фермазы 8000 дагаа оолдарын чазылдыргаш, эки доруктуруп турар.

К. КАЛГА-ХӨӨ.

ДҮК—БАЗА БИР ДҮЖҮТ

Тыванын хойжулары чеди чылдың үшкү чылында улам бедик көргүзүглерлиг ажылдаар, партияның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышка киришкен. Олар бо чылын 1.702 тонна дүктү күрүнеге садарын шиитпирлээн. Боттарының хүлээлгелерин күүседир дээш бүгү үүлдерни хойжулар кылып турар.

Областың мурнакчы хойжуларының бирээзи — Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң хойжузу Кыргыс Санчат-оол партияның ам болур съездизинге төлептиг ужуражыышкынны белеткеп турар. Ол, хой бүрүзүнден 5,2 килограммдан эвээш эвес дүктү кыргый алырын хүлээнген. Ол хүлээлге чедиишкинниг күүсеттинери чугаажок. Ооң үндезини болза хойжу К. Санчат-оол хойларын катон кажаага кыштаткан, оларның дүгүн узун, терең кылдыр өстүргени болуп турар.

Хойжу Санчат-оол-биле өске-даа алдаржаан хойжуларны — Чөөн-Хемчиктиң Монгуш Саидыкты, Сат Сагбалдайны, Ооржак Лопсанчапты, «Өөк» совхозтуң Николай Дербинни болгаш оон-даа өске мурнакчыларны деннеп болур.

Областың колхозтарының болгаш совхозтарының хойжулары боттарының шудургу күш-ажылы-биле база бир дүжүт ажаап алыышкыны — чаагай дүктү өстүргени.

Дүк кыргылдазынга Өвүр, Эрзин районнарның колхозтары, «ҮТКА 25 чылы», «Тиилелге», «Кызыл партизан» совхозтар болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйлар бүгү талалыг эки белеткенген.

Ындыг болза-даа дыка хөй ажыл-агыйлар дүк кыргылдазынга чедимче чок белеткелдиг ужуражын турар. Ол колдуунда кадрлар белеткелинге, кыргылда техниказының септелгезинге хамааржыр. Хөй-хөй колхозтарда, «Улуг-Хая», «Элегес», «Межегей», «Өөк» совхозтарда электри кыргылда агрегаттары багай септеттинген болгаш ук агрегаттарга ажылдаар колхозчулар база ажылчыннар четче белеткеттинмээн. Үстүнде адаан совхозтар, Таңды районнуң Сталин аттыг колхозу, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозу, Тес-Хемниң үш колхозу болгаш өске-даа чамдык колхозтар областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң апрель, май айларда Кызылга ийи үзүп организастаан дүк ылгакчыларының семинарынче чаңгыс-даа кижи чорутпаан.

Ам хой ажылында харыысалгалыг кампанияның бирээзи — дүк кыргылдазының изиг-түлүк үезин келген. «Сүт-Хөл» совхозта, Каа-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Эрзин районнарның колхозтарында кыргылда эгелээн.

Таңды районнуң Сталин аттыг колхозу дүк кыргылдазынче өске ажыл-агыйлардан дыка эрте кирген болза-даа ону аажок хажыдыышкынныг чорудуп турарын демдеглээр херек. Ында 10 ажыг тонна дүк кыргыттынган. Колхоз даргазы эш Рудинниң, зоотехник эш Нагибиниң ажыл-агыйжы эвес, харыысалга чок чоруу-биле эң сөөлгү ээлчегде кыргыыр ужурлуг нарын дүктүг бүдүрүкчү кошкарлар болгаш хайнак хойлар кыргыттынган. Ол хойларның дүгү барык-ла чыңгак чок, аажок кыска болганындан ону ийиги класстың дүгү кылдыр белеткел чери хүлээп алган. Ынчангаш колхоз дыка хөй орулгадан когараан. Ук колхозта дүктү ылгаары болгаш савалаары база шын эвес чоруттунуп турар. Бирги класстың нарын дүгү дээн киптерде ийиги класстың дүгү, а чамдыктарынга бөдүүн-даа дүк савалаттынган турганы Кызылдың төп сайгарылга базазынга илерээн.

Мындыг янзылыг четпестер дүк кыргылдазынче кирген өске-даа колхозтарда болгаш совхозтарда таваржып турар. Ындыг четпестерни чер болганга доп-дораан узуткаар херек.

Дүк кыргылдазы — хой ажылында хөй күш үнер болгаш эң харыысалгалыг кампания. Ону кыска хуусаада чорударынга хөй ажылчын күжү негеттинер. Дыка хөй ажыл-агый удуртукчулары болгаш тускай эртемниглер ону дүжүт ажаап алыышкынынга деннеп турары черле чөп. Дүк дээрге бистиң областың байлаа, база бир «чымчак алдыны-дыр». Тыванын хой ажылы колдаан хөй-хөй ажыл-агыйлары ол продукцияны күрүнеге дужааганындан бүгү орулгаларның чартыын, харын-даа оон хөйүн ап турар.

Хойжуларның кызымаккай күш-ажылы-биле өстүргени бүгү дүктү өй-шаанда, чидириг чокка кыргып алыры чүгле областың хойжуларының эвес, харын көдээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилериниң чугула сорулгазы. Дүк кыргылдазын шынарлыг чорудар талазыбиле хойжуларга дуза чедирер кылдыр эң ак-сеткилдиг, эрес-кашпагай, шыырак колхозчуларны болгаш совхозтар ажылчыннарын чорудар херек.

Эрзиниң колхозтарында, Өвүрнүң «Торгалыг» колхозта, «Элегес», «ҮТКА 25 чылы», «Өөк» совхозтарда улгаттыр каттыштырган кыргылда пунктулары техниканы эң таарымчалыг ажыглаар, кыргылдага күш-ажыл болгаш көрөңгилер чарыгдалын кызыраар, пунктуларның техниктиг хандырылгазын экижидер, кыргыкчыларның болгаш дүк ылгаар кижилериниң ажылының шынарын бедидер. Дүк белеткелин база ону белеткел пунктуларынга чедирерин элээн организастыг чорудар, кыргылдада ажылдап турар кижилериниң ажылдаарынга, культурлуг хандырылгазын экижидеринге таарымчалыг байдалды тургузуп турар. Ынчангаш ындыг пунктуларны организастаарын ажыл-агый бүрүзүнге практикалаар херек.

Бо чылын ажыл-агый бүрүзү электри кыргылданың агрегат бүрүзүн бүрүн күчүзү-биле ажыглаары чугула. Ону бирги ээлчегде зоотехниктер хайгааараар ужурлуг. Механиктиг кыргылданы нептеретке-нинден дүк кыргылдазы хой бүрүзүнден 150—200 грамм чедир көвүдээр дээрзин зоотехниктер кымдан-даа артык билир.

Дүктү чидириг чокка кыргып алыр, ону күрүнеге эки шынарлыг дужаар талазы-биле колхозтар баштаар черлери, совхозтарның дирекциялары, партия организациялары хүн бүрү сагыш салыр ужурлуг. Кыргыкчылар ортузунга агитаторлар ажылдаарын, агитхуудустар доктаамал үнүп, лекция, беседа чоруттунган турарын партия организациялары хандырар хүлээлгелиг. Ол ышкаш кыргылда агрегаттарының, кыргыкчыларның аразынга чарышты калбартыр, ооң дээштиг чоруун чедип алыр херек. Оон-биле кады бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга тааржыр бүгү аргаларны кыргыкчыларга бээри чугула.

ЮРИЙ ГАГАРИНГЕ ЧАГААЛАР

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, Улустуң хуралының Президиумунге болгаш Министрлер Чөвүлелинге кээп турар Ю. А. Гагаринге чоруткан боттарының чагааларынга Болгарияның бөдүүн кижилери «Эргим Юрий», «Эргим совет кижи», «Бистиң төрээн дүнмовыс» деп, ынчаар бижий турарлар.

Болгарияның телеграф агентилели ол чагааларның чамдыызын чижек кылдыр киирип турар.

«Эргим Юрий! Бо чагааны бижип олурумда мээң карактарым чажы төктүп турган дээрзинге бүзүреп көр, чүге дээрге силерниң биске чедип келгениңер-биле холбаштыр бодумнуң өөрээнимни туттунуп шыдавадым»—деп, Видин хоорайда Донка Иванова бижээн.

«Мээң харым сезен, бистиң чуртувуска силерниң чедип келгениңерден мен аас-кежиин медереп тур мен. Силерге мынча деп чугаалаары меңээ күзенчиг-дир: «Моорлап көрүңер, Совет хартыга», «Восток» корабльди тургускан кижилерге алдар, аңаа ужуп чораан болгаш дириг, менди чаагай ээп чаныл келген кижиге мөңге алдар! Мен силерниң холуңарны быжыг тудуп база чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуруңарны күзеп тур мен» деп, Панагюриште Михаил ирей бижээн.

„ЧЫРАА-БАЖЫ" СОВХОЗТА

КЫРГЫЛДА. Совхоз хөөнүн кыргылдазын чаа эгелээн. Хорум-Дагда, Чыраа-Бажында болгаш Чыргакыда үш кыргылда пунктулары ажылдап турар.

Чыргакы көдээ Советтиң даргазы эш Бора-Көженин дыннатканын ёзугаар алырга, хой кыргылдазынга белеткел мурнуку чылдардан эки болган. Нинтизи-биле 30 хачыларлыг электри агрегаттарындан аңгыда хол хачыларлыг 107 кижи звенолар аайы-биле база ажылдап турар.

Күш-ажылды организастааны багай эвес. Маңаа чижек кылдыр Чыргакы пунктузун көргүзүп болур. Шимелдени эки кылган, көргүзүг самбыразын организастаан. Ажылдың бүдүнгүрү, эки шынары дээш чарыш кижилерни улам сорук киирген. О. Доржатпаа, М. Сундуй, К. Үнгек ышкаш үлегерлиг ажылдап турарлар хөй.

ОЛУРТУЛГА. Мал чеминге үнелиг, ыланган сүт бүдүрерин улам көвүдедиринге чугула культура болур кукурузаны совхоз бо чылын 600 гектарга олуртур, а чигир свёклазын 10 гектарга. Салбырлар аайы-биле тургустунган үш звенолар кукуруза олуртулгазын эгелей берген.

Баштайгы хүн кукурузаны 18 гектарда дөрбелчин-уяланчак арга-биле олуртган, а свёкланы 8 гектарда. Бо ажылдарны хамаарышкан участоктарда агрономнар удуртуп турар.

Совхозтуң ногаа бригадалары олуртулганы база калбартып турар. Сөөлгү хүннерде картофельди 30, арбузту 40 гектарда болгаш ногаа культураларын 8 гектарда олуртган.

КУКУРУЗАНЫҢ БОЛГАШ КАРТОФЕЛЬДИҢ БЕДИК ДҮЖҮДҮН БО ХҮННЕР ШИИТПИРЛЭЭР

Кукуруза звенозу

ШҮЙ. «Мурнакчы» колхоз тараа культураларының чажылдазын чогуур өйүнде чедиишкинниг доскан. Ам күштү олуртулгаже кол угландырган.

Кукурузаны эрткен чылын үүгле 70 гектарга олуртган турган, а бо чылын ооң шөлүн 200 гектар чедир калбартыр. Эш Очурнуң аныяктар звенозу олуртулганы дөрбелчин-уяланчак арга-биле чорудуп турар.

Кукурузага таарышкан эки шөлдерни шилип, ында 1800 тонна өдекти сөөртүп чедирген. Белеткээн ол шөлдерниң 60 гектардан аңгыдазы шупту суттаттыр. Звено чигир свёхлазын база олуртган.

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхоз бо чылын картофельди 26 гектарга олуртурун планнаан. Бо хүннерде 18 гектар картофельди, 3 гектар капустаны олуртган. Ногаа рассадалары база эки өзүп турар.

* * *

БОРБАК-АРЫГ. Чөөн-Хемчик районда «Большевик» колхоз эрткен чылын кукурузаның багай эвес дүжүдүн алган. Ол үнелиг культураны бо чылын 300 гектарга олуртур.

М. Долзат-оолдуң звенозу олуртулгага белеткелди эки организастаан. Шөлдерде 1400 тонна өдекти чемишчидип тараткан.

Колхоз баштаар чери звенода 3 трактор агрегаттарын, херектиг өскедаа үүлдерни быжыглап берген. Звено бо хүннерде кукурузаны 206 гектарда, чигир свёклазын 7 гектарда олурткан.

Никитиннiң бригадазы

Каа-Хем районда «Бурунгаар» колхозтуң ногаа бригадазы, Тыванын национал-хосталгалыг революциязының 40 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражыр, чаагай дүжүтү өстүрүп алыр дээш чүткүлдүг ажылдап турар. Бригадада 70 кижи, оларның нуруузу херээженнер.

СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур калбарган социалистиг чарыштың түннелинде бригада олуртулганы чогуур өйүнде доскан. Майның 27-те чедир картофельди 40 гектарда, ногаа культураларын 77 гектарда олурткан.

Т. СЕМЕНОВ.

ОГОРОДЧУЛАР

Бии-Хем районнуң «Хадын» колхозунуң Людмила Тутка удурткан 8 кижилиг бригадазы ногаа культураларының тарылгазынга эки белеткенгеннер. Олар ам олуртур ногааларны дооразы 3 метр, узуну 8 метр он кезек парниктерде өстүрүп турар. Согуна, морковь тарыыр шөлдү белеткеп алган.

Огородчулар Баян-Колдуң Суглуг-Хемде 10,9 га арбузту тараан, ооң хайгааралын болгаш ажаалдазын чорудар кижини быжыглаанвар, А. Тупицина, П. Фалалеева, Н. Гладышева, М. Шишигина, Н. Иванова олар эки ажыдап турарлар.

С. ДАНГАА.

Петр Коваленко «Тиилелге» совхозтуң мурнакчы трактористериниң бирээзи. Ол бо чылын совхозтуң дирекция черинден кукуруза өстүрериң хүлээнген. Боду часкаан 350 га черниң черин аңдарып, аңаа кукурузаны өстүргеш, га бүрүзүнден-не 400 центнер ногаан массаның дүжүдүн ажаап алырын хүлээнген.

Ам Петр Коваленко Оңгача дег черде кукурузаның чаштырылгазын чорудуп турар.

Чурукта: кукурузачы П. Коваленко кукуруза үрезинин хынап турары.

Фотозу **А. Смагиннiи.**

Таңды районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде кукуруза тарылгазы калбарган. Ону 450 гектар черге тарыыр. Колхозтуң трактористи Оюн Кара-оол кукурузаны элээн каш чылда өстүрүп турар. Ол бо чылын кукурузаны 250 гектарга тараан, га бүрүзүнден 300 центнер ногаан массаны алырын хүлээнген. Дуржулгалыг механизатор бодунуң участогун өй-шаанда ажылдап кылган болгаш хөрзүнү таптай бастырган.

Чурукта: Оюн Кара-оол.

Фото **Г. Сиротиннiи.**

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Аныяк коммунистер-биле ажылды чогуур деңнелче

Бистиң партиявыстың бүгү ажылчорудулгазы, ооң бүгү иштики амыдыралы ооң кежигүннериниң идея талазы-биле быжыг туруштуг, чогаадыкчы идепкейлиг, коммунизмниң хөрөөнге бердинген чоруунга үндезилеттинген. Чаңгыс аай үзелбодалдыглар болур коммунистерниң дайынчы эвилелинге — партияның кежигүнүнге кирер кижи партияның хөрөө дөзш идепкейлиг, чайгылыш чок, эрес-шудургу демиселчи болурун. СЭКП-ниң Уставында бижээн хүлээлгелерни алдарлыы-биле күүседирин бодунга хүлээнип турар.

Аныяк коммунистерни кижизидери партия эге организацияларының боттарының хүрээлециниң өзүлдезип таарыштырар болгаш дайынчы чоруун бедидер талазы-биле ажылының чугула кезээ болур.

Политиктиг кижизидилгениң дугайында, аныяк коммунистерниң амыдырал-чуртталгазының дугайында кайда-ла үүн бүрү кичээнгей салып, оларга тааржыр партийжи даалгаларны берип турар болдур. ында аныяк коммунистер идепкейлиг демиселчилер болуп турар. Паротурбиналыг электростанцияда партия организациязында (секретары эш Фетисов) 5 аныяк коммунистер, оларның иштинде 4 кандидаттар бар. Олар шуптузу политиктиг өөредилге-биле хаара туттунган болгаш ажыл-даа, амыдырал-даа талазыбиле үлегерлиг болуп турарлар. А. М. Храмов—котёл цегиниң начальнигинде ажылдап, эш-хуузунуң судунуң даргазында соңгуткан болгаш агитаторлап турар. Оон аңгыда электротехниктиг институттуң ийиги курузунда ол өөренип турар. СЭКП кежигүнүнге кандидат эш Чугунов көдөө ажыл-агый транспортунуң автобаазазында ажылдап турар. Ону комсомол организациязының секретарынга соңгаан соонда аныяктар ортузунда ажыл ында экижээн. Ында комсомолчулар болгаш аныяктар бүдүрүлгеде эки ажылдап, өөренип, бот-тывынгыр уран үүл бөлүгүнде идепкейлиг киржип турар, а эш Чугунов боду ажыл нормазын үргүлү ажыр күүседип, ажылчын аныяктар школазының 8-ки клазында өөренип турар. Бо чижектер болза партия организацияларының секретарьлары аныяк коммунистер-биле шыдамыккай ажылдап, үргүлү чугаалажып, оларның ажылының болгаш амыдыралының дугайында айтырыгларны партия хуралдарынга тургузуп турар. Ылаңгыя эш Фетисов аныяк коммунистер-биле партия Уставының дугайында беседаларны кылып турар.

СЭКП хооркомунга партия организацияларының секретарьларының дуржулга солчулгазының талазы-биле болган семинарынга пассажир АТК-зында партия организациязының секретары эш Кудрина болгаш аэропортта партия организациязының бюро кежигүнү эш Александров олар аныяк коммунистер-биле канчаар ажылдап турарының дугайын чугаалаанар.

Ылаңгыя аэропортта ажылдап турар коммунист бүрүзү партия кежигүнүнге кандидаттар-биле тус-тус ажылдап, боттарының дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип турарын эш Александров чугаалаан. Чижээ, эш Александров боду эш Чимий-оол-биле хүн бүрү беседа кылып, аңаа партийжи даалганы берип, ону канчаар күүседип турарын хынап, ооң өөренип, чурттап турарын сонуургап турар, а Чимий-оол ооң ажылын сонуургап, аңаа дузалажып турар деп чүвени билип турар. Партияга өну хүлээп алганының соонда-даа ооң дугайын утпайн турар, ынчангаш эш Чимий-оол аэропортта идепкейжилерниң бирээзи болу берген. Хоорайның партия организациязындан ындыг чижектерни хөйну көргүзүп болур.

Ынчалза-даа СЭКП кежигүнүнге кандидатты хүлээп алгаш, ону ам шуут быжыккан коммунист деп санап, ооң-биле ажылды соксадып каар чоруктар хаая эвес таварыжып турар. Пассажир АТК-зынга аныяк коммунист эш Кирюшкинни 1959 чылдың мартта хүлээп алган, ол эки ажылдап, ажылдың нормазын үргүлү ажыр күүседип турган. Партия организациязы эш Кирюшкиннин эки ажылдап турарын көргеш, ооң амыдырал байдалын сонуургавайн барган. Ынчангаш Кирюшкин арагачыларның салдарынга алыскаш чогуш сөдаа-даа кылган, а ооң соонда бичии уруглуг кадайын бажынындан үндүр ойлаткан. Хамык чүвениң хөлү эрте бергенде кээп билгеш, партия организациязы ол коммунисти партия кежигүнүнге кандидатче бир чыл хуусаалыг шилчиткен. Бир эвес партия организациязы аныяк коммунисти кижизидер ажылды үргүлү кылып, ону кичээнгейбиле хүрээлеп, хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг кириштирген болза. Кирюшкин ындыг чорукка таварышпайн барын болур турган ийик.

Партия организациялары кандидаттарның партия кежигүнүнге кирип алырына дузалаар, ооң идепкейлиг чепсегленишкининиң дугайында, бодунуң кежигүннериниң партиянның салып турар негелделериниң алыс утказын эки угаап билир кылдыр кижизидер дугайында сагыш салыр, кандидаттарны партия организациязының практиктиг ажылынга киириштирип, партийжи даалгаларны берип, ооң күүселдезин хынаар хүлээлгелиг.

Ындыг турбуже кайы-бир-ле эшти партия кежигүнүнүң кандидадынга хүлээп алгаш, ону коммунист мөзүшынарлыг, идепкейлиг демиселчи, партияның шиитпирлерин херек кырынга күүседип шыдаар, массаларга үлегер болур кижи кылдыр өстүрүп кижизидериниң дугайында сагыш салбас партия организациялары база бар. Ындыг организациялар кандидаттарга партийжи даалга бербес, оларның политиктиг кижизидилгезиниң дугайында кичээнгей салбайн турар. Ооң түннелинде кандидат стажының үезинде олар партия кежигүнүнге киреринге белеткенип албаан болгулаар. Кызылдың дээрбезинде ажылдап турар эш Ерлыков СЭКП кежигүнүнге кандидатка 1955 чылда кирген болгаш сайгарылга баазазында парторганизацияга (секретары эш Неделин) үчётка турган. Ол партия организациязының талазындан ол кандидаттың дугайында кичээнгей салбаанының ужурундан Ерлыковту кежигүнге хүлээп алыр дээрге, ол аңаа белеткенмээн болган. Партия организациязы СЭКП Уставының негелделерин-даа барымдаалавайн. Ерлыковтуң кандидат стажын база катап үш айда узаткан.

1961 чылда хоорайның партия организациязы кандидаттарны СЭКП кежигүнүнге хүлээп алыр талазыбиле тускай ажылдарны чоруткан. Ынчангаш мурнуку чылдарга бодаарга кандидат стажын эрттиргеннерниң саны эвээжээн. Ынчалза-даа 1958 чылдың декабрьдан бээр кандидат эш Кулипанов (культура эргелелинде), 1959 чылдан бээр кандидат эш Монгуш (шахта эргелелинде) болгаш оон-даа өскелер ам-даа партия кежигүнүнге кирбээн.

Аныяк коммунистерни кижизидеринче партия организациялары ам кажангызындан-даа артык сагыш салыр ужурлуг. Чүге дизе амгы үениң улуг чаагай сорулгалары коммунист бүрүзүнден мурнукузундан артык негелде салып турар. Коммунист дээрге эң бедик, хүндүлүг ат, ол дээрге ажылчы чоннарның эң эки болгаш төлептиг төлээлекчизи, коммунизм дээш идепкейлиг демиселчи-дир.

А. ПАХОМОВА.
СЭКП Кызыл хооркомунун оргкилдизинин эргелекчизи.

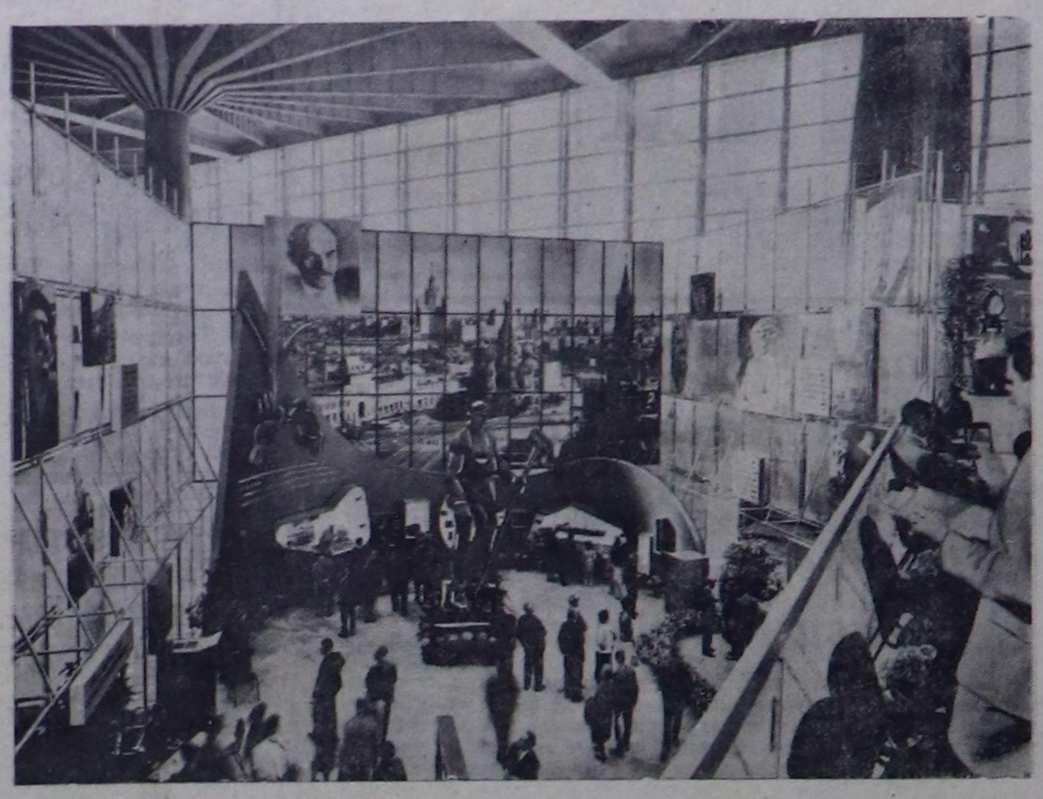

Туринде Күш-ажыл ордузунда күш-ажылдың Бүгү-делегей делгелгези ажыттынган, аңаа 18 чурттар — Италия, Совет Эвилели, Чехословакияның Социалистиг Республиказы, Франция болгаш өске-даа күрүнелер киржип турар.

Совет павильон «Кижи—күш-ажылда» деп темага тураскаатынган. Фотографиялар, скульптуралар, макеттер, бодун делгээн үүлдер совет кижилериң күш-ажылының дугайында, күш-ажылды камгалаар болгаш аймыл чок чоруктуң техниказының дугайында күрүненик сагыш салыышкынының дугайында, ССРЭ-де чорудун турар эмнелге-профилактикалыг хемчеглер дугайында калбак билиишкинни берип турар.

Чурукта: Совет павильонда.

САКМАНЩИКТЕР КЕЖЭЭЗИ

Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң баштаар чери болгаш колхозта партия организациязының бюрозу тус-тус хойжуларга дузалажып турар сакманщиктерниң кежээзин арттырген.

Колхозтуң төрүүр хойларының коданнарында 93 сакманщиктер ажылдап турар. Сакманщиктер кежээзинге колхоз даргазы Ч. Шулуу-Маадыр хураганнарны менди камгалап алырынга сакманщиктер кызымаккай ажылдап чедиишкинниг болганын демдеглээн. Сакманщиктер 5315 хураганнарны четче доруктургаш, акт өзугаар хүлээдип бергеннер. Комсомолчу сакманщиктер А. Долума, Д. Сиирепмаа, А. Кыстай-оол, С. Полина, Б. Өнермаа олар боттарынга быжыглаан хураганнарын менди доруктуруп өстүргеннер.

Назылап кыраан-даа болза Ч. Бойлумаа, Көнчей, Н. Сувак, Б. Манчалмаа, Матсыл болгаш өскелер-даа боттарының дуржулгазын аныяктарга дамчыдып, ажылга бедик түннелдерни чедип алганнар.

Малдың чаш төлүн менди доруктуруп өстүреринге кызымак ажылдаан сакманщиктерге колхоз баштаар чери өртектиг белектерни база комсомол райкомунуң мактал бижиктерин тывыскан.

Д. ДИРЧИН.

СУРАА ЧҮГЕ ЧИТКЕНИЛ

Барыын-Хемчик районга каш чылдар мурнуу чарыында каш-ла санныг культура одаглары — клубтар, бир культура бажыңы, кызыл булуңнар, кино туруштары турган болза, ам олар колхозтар, совхозтар төптеринде болгаш совхозтарның суурлар бүрүзүнде бар апарган, оон ыңай район иштин эргип чоруп турар көжер кино база бар, культура-чырыдыышкын албан черлеринде мергежилдиг кадрлар өзүп турар. Оларга «Шекпээр» совхозта клуб эргелекчизи эш Эртине-Очур, ында библиотека эргелекчизи эш Чажытпаа, Аскы-Барлыкта библиотека эргелекчизи эш Севил, киномеханиги эш Даваа болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Ажылчы чоннуң ортузунга агитация болгаш культура-массалыг ажылдарны калбартып чорударынга районнуң интеллигенциязы улуг киржилгелиг. Кызыл-Мажалыкта мал эмчизи эш Гондин, Аянгаты школазының башкызы эш Нюрсаппаа, Эрги-Барлыкта башкы эш Отук-оол болгаш оон-даа өске тускай эртемниглер ажылчы чоннуң ортузунга партия болгаш чазактың чорудуп турар политиказын тайылбырлап, районнуң мурнунда салдынган ажылагый сорулгаларын чедиишкинниг күүседиринче ажылчы чонну мобилизастаар херекке идепкейлиг киржип, партия организациязының болгаш культура-чырыдыышкын албан черлериниң дайынчы дузалакчылары болуп турар.

Чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир, районнуң культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылында улуг четпестер бар. Культура албан черлери болгаш оларның ажылдакчылары Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың амгы үеде коммунистиг кижизидилге талазы-биле салып турар сорулгаларының чогуур негелдезинге чедир ажылдавайн турар. Культура-чырыдыышкын албан черлериниң область көрүлдезинге белеткеп ажылдары районга чоокка чедир-ле шуут чорувайн келген. Культура ажылының дугайын райкүүскомнуң сессиязында чоокта чаа чугаалашкан соонда көрүлдеге ам белеткенин эгелээн.

Сөөлгү ийи, бир чылдар мурнунда, районнуң культура албан черлериниң ажылы, ылаңгыя бот-тывынгыр уран үүл талазы-биле обласка мурнакчы болуп, 1959 чылдың область көрүлдезинге бирги черни ээлээн. Ол чедиишкин ам үүге өшкенил? Ооң чылдагаанын районнуң культура албан черлериниң ажылдакчыларының активчилери-биле, чон-биле сырый холбаазын кошкатканы, районнуң партия, совет, комсомол, профөвилел организацияларының удуртукчу ажылдакчыларының талазындан бо ажылга кичээнгейни суларатканы-биле тайылбырлаар херек. Культура-чырыдыышкын албан черлеринде ажылдап турар кадрлар-биле ажыл сулараан. Кызыл-Мажалыктың Культура бажыңынга директорлар болгаш өске-даа ажылдакчылар солчуру көвүдээн. Үүгле чаңгыс чылдың дургузунда безин аңаа дөрт директорлар, үш киномеханиктер солушкан. «Большевик» колхозта көдөө клуб бодунуң ажылының болгаш дерилгешимелдезинин талазы-биле үүгле районунга эвес, харын обласка дээре диртип турганы билдингир болгай. Ам ол клубтуң ажылы баксырап, чоннуң культурлуг дыштанылгазының ёзулуг одаа болбастаан. «Большевик» колхозтуң баштаар чериниң (даргазы эш Чавыдак) болгаш көдөө Советтиң (даргазы эш Ёндан-Самбуу) талазындан культура албан черлеринге кандыг-даа дузаны болгаш удуртулганы сөөлгү үеде кошкаткан. Эрги-Барлыкта кино көргүзүү база-ла доктаамал эвес.

«Тыва даг-дүгү» комбинатта культура ажылы сандаргай байдалда. Мында культура одаан экижидип болурунун бүгү-ле аргалары бар: уран үүлге мергежилдиг ажылчын, албан-хаакчылар, аныяктар хөй. Тудуг эргелели, ында партия, совет болгаш комсомол организациялары Культура бажыңының ажылынга чогуур кичээнгейни салбастаан. Боттывынгыр уран үүл бөлүгүнери доктаамал эвес ажылдап турар. Чеди чылдың үшкү чылының бүдүрүлге даалгаларын күүседиринче ажылчыннарны кыйгырып турар көскү агитация—лозун, плакаттар кудумчуларда көзүлбес. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээрлер, арагачылар, ажыл шагы үзерлер-биле демисел кошкак.

Районнуң бүгү культура албан черлериниң чаңгызында-даа септелге ажылы эгелевээн, одаар ыяш белеткеттинмейн турар. Аксы-Барлыкта болгаш Аянгатыда көдөө клубтарның ишти, дашты көрүү чок: соңгалары бузук, ишти хирлиг, довурактыг, улус олурар сандайлары чедишпес, бар сандайлары үрелик.

Район төвүнде болгаш көдөө черлерде библиотекаларның ажылы база-ла чавыс деннелде. Маңаа чижек кылдыр эш Тулина эргелекчилээн район библиотеказын ап көрээлицер. Библиотека ниитизи-биле үүгле 400 хире номчукчуларлыг. Ол библиотеканың учёт-отчёду безин чок. Номнуң ужур-дузазының дугайында тайылбыр ажылын эвээш чорудуп келген. Ийи-үш хүннер иштинде ол библиотеканың ажылдакчылары ажылга үнмейн тургулаан фактылар бар: апрель 28, 29, 30 болгаш май 3, 4 хүннеринде олар ажылга үнмээннер.

Райкүүскомнуң культура килдизи районда культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылынга практиктиг дузаны, удуртулганы багай боттандырып келген болгаш райкүүском ооң ажылын контрольдап, хынавайн келген.

Чоокта чаа район Совединиң сессиязы болуп эрткен. Ол сессия районда культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылының дугайын чугаалашкаш, ында бар четпестерни тодаргай айтып, культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын экижидериниң, көрүлдеге эки түннелди көргүзериниң дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Ч. МОНГУШ.

Тракторист—депутат

Ондар Борбаанды 1959 чылдың кыжынында трактористер курузун чедиишкинниг доосказ, эртиен чылын «ДТ-54» тракторнуң башкарыкчызы болуп, «Тиилелге» совхозтуң мал фермазынга ажылдап турган. Аныяк уругнуң ажыл-ишке кызымаан улус дораан-на эскерип каан.

Чедер көдөө Советтиң депутады — тракторист Ондар Борбаанды бо чылын «ДТ-54» тракторнуң башкарыкчызы, «Тиилелге» совхозтуң бешки трактор-хову бригадазында мурнакчы ажылдап турар. Хову ажылы эгелээн баштайгы үеде шык базырып илиирттээр норманы доктаамал ажыр күүседип турган. Тарылга хүннеринде эзлегниң 40 гектар нормазын 70 гектар чедир чаштырып турган.

Бешки трактор-хову бригадазының агрегаттар аразында шилчиир вымпели эш Борбаандының агрегадынга каш-даа келген. Ооң ады совхозтуң хүндүлел самбыразының көскү черинде. Ам ол кур чер аңдарылгазында, хүнде 6 гектарның орнунга 18 гектар чедир аңдарып, ажылының шынарын улам бедидип турар.

О. НАЗЫН-ООЛ.

АГИТАТОР болгаш ОРГАНИЗАКЧЫ

Эрзин районнуң Нарында «Коммунизмче оруқ» колхозтуң агроному эш Лагбужап колхозтуң кукуруза звенозунуң кежигүннеринге келгеш, дүштеки чапсар үезинде солун номчулгазын доктаамал кылып турар. Эш Лагбужап часкы тарылганың үезинде ховунуң ажыл-ишчилериниң ортузунга агитатор болуп үүгле тарылга үезинде номчулга, беседаны 12 удаа эрттирген. Политиктиг болгаш эртем-билиглер нептередир талазы-биле ниитиледдиг район салбырының чорудуп бергени лекцияларны 3 удаа номчуп берген.

Часкы тарылганың үезинде ховунуң ажылдакчылары бо чылдың бирги кварталының планын ажыр күүсеткен болгаш бүдүрүүшкүн темпилерин өстүрүп үргүлчүлеп турар. Көдөө ажыл-агый бүзүрелдиг хөгжүп турар. Сөөлгү беш чылдарда бараанныг тарааны чыл-бүрү бүдүрери ортумаабиле миллиард пуд өскен; сүт садып алыры барык 2,5 катап, эт садып алыры—ийи ажыг катап көвүдээн. Улустуң чаагай байдалы чайгылыш чок бедип турар.

Ол бүгү чедиишкиннер совет кижилерни өөртүп, оларны маадырлыг ажыл-ишче сорук киирип, коммунистиг тургузуушкинниң чаа-чаа тиилелгелериниче кыйгырып турар. Ынчалзажок ол чедиишкиннер удуртур кадрларның чамдык кезиннге боттарының ажыл-чорудулгазының түннелдерин шүгүмчүлелдиг көрбес, бодун тогдунар чоруқту болгаш боттоожургалды, партияның болгаш күрүненик мурнунга харыысалгалыг болурунуң сагыш-бодалын чидирер чоруқту болдурган.

Ындыг тогдуна берген удуртукчулар планныг оналгаларны болгаш алдынган хүлээлгелерни харыысалга чок көрүп турар. Массалар иштинге шудургу организакчы ажылды олар чулчуруушкун болгаш адыыргак шуугаазыннар-биле солуп турар. Чулчурукчулар ажылдаарынга ынак эвестер, олар харын кандыг-даа чугаа-соодунга ленинчи сураглыг домакты ажыглавышаан, тыртыныг чок мактанып, хоозун домактарның кедергей мергежилдиг кижилери болуп турар. Ынчаарга кажан херектиң ужуру партияның болгаш күрүненик мурнунга отчёт кылырына чедип келирге, ол мактаныкчылар болгаш хоозун чулчурукчулар боттарының удуртулгазының үндезилээр барымдаа чогун акселкилдиг миннир хөөн чоктаалып, частырыгларны болгаш четпестерни чажырарын орадаажып, херек кырында байдалды чаап-чажырып, а чамдык таварылгаларда харын-даа партияны, күрүнени, чонну шуут мегелээрининг оруунга туруп ап турарлар.

Ындыг кижилер дугайында Никита Сергеевич Хрущев партияның Төп Комитединиң январь Пленумунга мынча деп чугаалаан:

«Олар үүгле боттарының алдарады дээш дүвүреп чоруур болгаш олар партияның эрге-ажыктарынче, улустуң эрге-ажыктарынче дүкпүрүп турарлар. Ындыг кижилерни партия кежигүннери дээр бе, олар дайынчылар, коммунизмниң тургузукчулары бооп шыдаар бе? Чок, ол болза партияга таварылга болуп кирген кижилер-дир. Партияның болгаш чазактың доктаалдарын үрээни дээш буруулуг кижилерни партиядан үндүрер болгаш судна бээр ужурлуг».

Планнар күүселдезинин дугайында отчёттарга карак-ажыттаашкынларның болгаш меге бижилгелериниң фактылары сөөлгү үеде чамдык областарга болгаш республикаларга илерээн. Ол чүдек-бужар чорук уъжун буруулугларга партия шыңгыы хемчегни хүлээдип, оларның чамдыктарын боттарының албан-дужаалдарындан дүжүрген болгаш партиядан үндүрген.

Күрүнени мегелеп турар ындыг кижилерге чиигелде турбас болгаш туруп-даа шыдавас, оларны шыңгыы кезедир болгаш бүгү-ниити киленнеп көөр аңаар. «Планнар күүселдезинин дугайында отчётка меге бижилгелерни киирген болгаш өске-даа хажыдыышкыннарны кылганы дээш харыысалга дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чоокталы чарлаттынган Чарлыын совет улус чаагай сеткил ханыышкын-биле уткаан. «Күрүнениң отчёдунга меге бижилгелерни киирер болгаш планнар күүселдезинин дугайында сагыштыы-биле хажыткан өске-даа отчёт сан-медээлерни киирер болза, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйынга хоралыг чоруқту чедирип турар күрүнеге удур үүлгедиглер кылдыр ону көөр ужурлуг, ынчангаш ол талазы-биле буруулуг кижилерни үш чыл чедир хуусаа иштинде хосталгазын казып кеземче көргүзер» дээрзин Чарлык доктаадып турар.

Карак-ажыттаашкынның болгаш күрүнени мегелээрининг фактыларын партияның, ооң Төп Комитединиң шиитпирлиг илередип турары, буруулугларны шыңгыы кезедип турары, ындыг янзылыг фактыларны болдурбаагы дег хемчеглерни ап турары дээрге-ле четпестерни ленинчи ёзуби-биле көөрүнүн тодаргай үлегер-чижээ болур. Партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин, партийжи удуртулганың ленинчи принциптерин катап тургусканы болгаш хөгжүткени бо талазы-биле база бир тодаргай илерээшкин болган. Мегелекчилерге болгаш карак-ажыттаарларга, эрге-дужаалсырактарга удур оларны «чыпшыланнаштар», «аксеткил чоктар», «бузурукчулар» кылдыр көргеш, Ильичиниң хайыра чок шүгүмчүлеп болгаш бак көрүп чорааны бүгү-ле ындыг кижилерге удур бистин партиявыс, ооң Төп Комитеди шиитпирлиг демиселди чорудуп турар.

Ынчалза-даа карак-ажыттаарларны шыңгыы кезедири—ол дээрге херектиң үүгле чаңгыс талазы-дыр. Ынчангаш ооң ийиги, эң чугула талазы үүл дээрге, карак-ажыттаашкынныңг черле тыптып келириниң аргазын болдурбас байдалды чер болганга тургузары ол болур.

Ындыг байдал болза удуртулганың ленинчи норма-чижектерин болгаш принциптерин бызыг болгаш чайгылыш чок сагыыры-биле тодаргайлаттынар. Ынчаарга партияның иштики демократиязын үреп, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди нептеретпейн турар черлерге, ажылдакчыларны ажыл-ишчи болгаш политиктиг шынарын барымдаалап көрбейн, харын чер-чурт, төрел-дөргүл, хууда бердиниишкин барымдаалаар принцип ёзугаар шилип ап турар черлерге карак-ажыттаашкын чечектелип болуру факт-ла болгай. Чижээлээрге, бистин партиявыска канчап-даа таарышпас, өг-бүле, тала-дугай тыртар ындыг чорук Таджикистанның чамдык партия болгаш совет органнарынга чогум-на харын ындыг чорукка үндезилээш тыптып келген.

Сорулга үүл дээрге шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди улам-на халбартыры, кандыг-даа херекти принципиалдыг, партийжи турушбодал-биле көөрү, удуртур кадрларны партияның болгаш күрүненик мурнунга ак-сеткилдиг болгаш шынчы болурунуң ёзузунга таарыштыр шын депшидери болгаш кижизидери, массалар-биле партия организацияларының харылзаазын бүгү хемчегбиле быжыглаары, адаандан келген медээлерни ээлдек дыннангыр көөрү ол болур. Бүдүрүлгелерге, албан черлеринге, колхозтарга болгаш совхозтарга сагылга-чурумну быжыглаарда хөй-ниитинин массалыг контролюнуң бүгү хевирлерин калбак болгаш улам долдур ажыглаар херек. Хөй-ниитинин контролюн хөгжүдерде партия организациялары болза ажылчы чоннарның эн-не массалыг организациязы болур профөвилелдеринге, бодунуң эгелээшкинниг болгаш дайынчы бүдүштүг комсомолга, хөй-ниитинин беш миллион активтиг парлалгага үүн бүрү даяныр ужурлуг. Ылаңгыя планнарның болгаш социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезинин чоруп турарынга профөвилел организацияларының хөй-ниити контролюн күштелдирери, ажыл-херекти ажылагый удуртукчулары ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның хуралдарынга, доктаамал ажылдаар бүдүрүлге чөвүлел хуралдарынга бо айтырыгларның талазы-биле үргүлчү илеткеп берген турар кылдыр тургузары эргежок чугула. Статистика органнарының ажыл-чорудулгазы дыка экижиттинген, отчёттуг сан-медээлериниң барымдаалыг шыныыы дээш оларның контролю күштелген турар ужурлуг.

Улам бедик деннелге көдүрүлген турар ужурлуг боттарының бүгү организакчы ажылынга партия организациялары кезээ-шагда дириг болгаш бодунуң күжүн хевээр артырып турар дараазындагы ленинчи айтышкынны доктаамал болгаш чайгылыш чок удуртулга болдурары эргежок чугула:

«Кижилерни хынаар болгаш ажылхеректиң херек кырында күүселдезин хынаар — хамык ужур ында, чогум-на харын ында, бүгү ажылдың, бүгү политиканың үндезин дүлгүүрү ам үүгле ында».

Бо эн чугула организакчы принципти удуртулга болдургаш, партия, профөвилел, совет, ажыл-агый организациялары бүгү курлавырларны коммунизм тургузуушкунунуң улуг чаагай хөрөөнин эрге-ажыктарынга таарыштыр улам-на чедиишкиннг ажыглап шыдаар.

Партияның болгаш чоннуң мурнунга ак-сеткилдиг болур!

(„ПРАВДАНЫҢ“ МУРНУКУ ҮҮЛҮ)

Коммунистиг партия, бүгү совет улус СЭКП-ниң ам болур XXII съездизинге белеткенип турар. Ол белеткел болза хамыктың мурнунда ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның алдарлыг болгаш эрес-маадырлыг күш-ажылчы керектеринден, бүгү улустуң социалистиг чарыжының күүлүг көдүрүүшкүнүнден тодаргай илергейлеттинип турар.

Бистиң ажыл-херектеривис эки чоруп турар! Чеди чылдың баштайгы ийи чылдарында үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери план ёзугаар 17 хуунуң орнунга 22,1 хуу көвүдээн. Социалистиг үлетпүрүнүң ажылдакчылары бо чылдың бирги кварталының планын ажыр күүсеткен болгаш бүдүрүүшкүн темпилерин өстүрүп үргүлчүлеп турар. Көдөө ажыл-агый бүзүрелдиг хөгжүп турар. Сөөлгү беш чылдарда бараанныг тарааны чыл-бүрү бүдүрери ортумаабиле миллиард пуд өскен; сүт садып алыры барык 2,5 катап, эт садып алыры—ийи ажыг катап көвүдээн. Улустуң чаагай байдалы чайгылыш чок бедип турар.

Ол бүгү чедиишкиннер совет кижилерни өөртүп, оларны маадырлыг ажыл-ишче сорук киирип, коммунистиг тургузуушкунунуң чаа-чаа тиилелгелериниче кыйгырып турар. Ынчалзажок ол чедиишкиннер удуртур кадрларның чамдык кезиннге боттарының ажыл-чорудулгазының түннелдерин шүгүмчүлелдиг көрбес, бодун тогдунар чоруқту болгаш боттоожургалды, партияның болгаш күрүненик мурнунга харыысалгалыг болурунуң сагыш-бодалын чидирер чоруқту болдурган.

Ындыг тогдуна берген удуртукчулар планныг оналгаларны болгаш алдынган хүлээлгелерни харыысалга чок көрүп турар. Массалар иштинге шудургу организакчы ажылды олар чулчуруушкун болгаш адыыргак шуугаазыннар-биле солуп турар. Чулчурукчулар ажылдаарынга ынак эвестер, олар харын кандыг-даа чугаа-соодунга ленинчи сураглыг домакты ажыглавышаан, тыртыныг чок мактанып, хоозун домактарның кедергей мергежилдиг кижилери болуп турар. Ынчаарга кажан херектиң ужуру партияның болгаш күрүненик мурнунга отчёт кылырына чедип келирге, ол мактаныкчылар болгаш хоозун чулчурукчулар боттарының удуртулгазының үндезилээр барымдаа чогун акселкилдиг миннир хөөн чоктаалып, частырыгларны болгаш четпестерни чажырарын орадаажып, херек кырында байдалды чаап-чажырып, а чамдык таварылгаларда харын-даа партияны, күрүнени, чонну шуут мегелээрининг оруунга туруп ап турарлар.

Ындыг кижилер дугайында Никита Сергеевич Хрущев партияның Төп Комитединиң январь Пленумунга мынча деп чугаалаан:

«Олар үүгле боттарының алдарады дээш дүвүреп чоруур болгаш олар партияның эрге-ажыктарынче, улустуң эрге-ажыктарынче дүкпүрүп турарлар. Ындыг кижилерни партия кежигүннери дээр бе, олар дайынчылар, коммунизмниң тургузукчулары бооп шыдаар бе? Чок, ол болза партияга таварылга болуп кирген кижилер-дир. Партияның болгаш чазактың доктаалдарын үрээни дээш буруулуг кижилерни партиядан үндүрер болгаш судна бээр ужурлуг».

Планнар күүселдезинин дугайында отчёттарга карак-ажыттаашкынларның болгаш меге бижилгелериниң фактылары сөөлгү үеде чамдык областарга болгаш республикаларга илерээн. Ол чүдек-бужар чорук уъжун буруулугларга партия шыңгыы хемчегни хүлээдип, оларның чамдыктарын боттарының албан-дужаалдарындан дүжүрген болгаш партиядан үндүрген.

Күрүнени мегелеп турар ындыг кижилерге чиигелде турбас болгаш туруп-даа шыдавас, оларны шыңгыы кезедир болгаш бүгү-ниити киленнеп көөр аңаар. «Планнар күүселдезинин дугайында отчётка меге бижилгелерни киирген болгаш өске-даа хажыдыышкыннарны кылганы дээш харыысалга дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чоокталы чарлаттынган Чарлыын совет улус чаагай сеткил ханыышкын-биле уткаан. «Күрүнениң отчёдунга меге бижилгелерни киирер болгаш планнар күүселдезинин дугайында сагыштыы-биле хажыткан өске-даа отчёт сан-медээлерни киирер болза, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйынга хоралыг чоруқту чедирип турар күрүнеге удур үүлгедиглер кылдыр ону көөр ужурлуг, ынчангаш ол талазы-биле буруулуг кижилерни үш чыл чедир хуусаа иштинде хосталгазын казып кеземче көргүзер» дээрзин Чарлык доктаадып турар.

Карак-ажыттаашкынның болгаш күрүнени мегелээрининг фактыларын партияның, ооң Төп Комитединиң шиитпирлиг илередип турары, буруулугларны шыңгыы кезедип турары, ындыг янзылыг фактыларны болдурбаагы дег хемчеглерни ап турары дээрге-ле четпестерни ленинчи ёзуби-биле көөрүнүн тодаргай үлегер-чижээ болур. Партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин, партийжи удуртулганың ленинчи принциптерин катап тургусканы болгаш хөгжүткени бо талазы-биле база бир тодаргай илерээшкин болган. Мегелекчилерге болгаш карак-ажыттаарларга, эрге-дужаалсырактарга удур оларны «чыпшыланнаштар», «аксеткил чоктар», «бузурукчулар» кылдыр көргеш, Ильичиниң хайыра чок шүгүмчүлеп болгаш бак көрүп чорааны бүгү-ле ындыг кижилерге удур бистин партиявыс, ооң Төп Комитеди шиитпирлиг демиселди чорудуп турар.

Ынчалза-даа карак-ажыттаарларны шыңгыы кезедири—ол дээрге херектиң үүгле чаңгыс талазы-дыр. Ынчангаш ооң ийиги, эң чугула талазы үүл дээрге, карак-ажыттаашкынныңг черле тыптып келириниң аргазын болдурбас байдалды чер болганга тургузары ол болур.

Ындыг байдал болза удуртулганың ленинчи норма-чижектерин болгаш принциптерин бызыг болгаш чайгылыш чок сагыыры-биле тодаргайлаттынар. Ынчаарга партияның иштики демократиязын үреп, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди нептеретпейн турар черлерге, ажылдакчыларны ажыл-ишчи болгаш политиктиг шынарын барымдаалап көрбейн, харын чер-чурт, төрел-дөргүл, хууда бердиниишкин барымдаалаар принцип ёзугаар шилип ап турар черлерге карак-ажыттаашкын чечектелип болуру факт-ла болгай. Чижээлээрге, бистин партиявыска канчап-даа таарышпас, өг-бүле, тала-дугай тыртар ындыг чорук Таджикистанның чамдык партия болгаш совет органнарынга чогум-на харын ындыг чорукка үндезилээш тыптып келген.

Сорулга үүл дээрге шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди улам-на халбартыры, кандыг-даа херекти принципиалдыг, партийжи турушбодал-биле көөрү, удуртур кадрларны партияның болгаш күрүненик мурнунга ак-сеткилдиг болгаш шынчы болурунуң ёзузунга таарыштыр шын депшидери болгаш кижизидери, массалар-биле партия организацияларының харылзаазын бүгү хемчегбиле быжыглаары, адаандан келген медээлерни ээлдек дыннангыр көөрү ол болур. Бүдүрүлгелерге, албан черлеринге, колхозтарга болгаш совхозтарга сагылга-чурумну быжыглаарда хөй-ниитинин массалыг контролюнуң бүгү хевирлерин калбак болгаш улам долдур ажыглаар херек. Хөй-ниитинин контролюн хөгжүдерде партия организациялары болза ажылчы чоннарның ан-не массалыг организациязы болур профөвилелдеринге, бодунуң эгелээшкинниг болгаш дайынчы бүдүштүг комсомолга, хөй-ниитинин беш миллион активтиг парлалгага үүн бүрү даяныр ужурлуг. Ылаңгыя планнарның болгаш социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезинин чоруп турарынга профөвилел организацияларының хөй-ниити контролюн күштелдирери, ажыл-херекти ажылагый удуртукчулары ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның хуралдарынга, доктаамал ажылдаар бүдүрүлге чөвүлел хуралдарынга бо айтырыгларның талазы-биле үргүлчү илеткеп берген турар кылдыр тургузары эргежок чугула. Статистика органнарының ажыл-чорудулгазы дыка экижиттинген, отчёттуг сан-медээлериниң барымдаалыг шыныыы дээш оларның контролю күштелген турар ужурлуг.

Улам бедик деннелге көдүрүлген турар ужурлуг боттарының бүгү организакчы ажылынга партия организациялары кезээ-шагда дириг болгаш бодунуң күжүн хевээр артырып турар дараазындагы ленинчи айтышкынны доктаамал болгаш чайгылыш чок удуртулга болдурары эргежок чугула:

«Кижилерни хынаар болгаш ажылхеректиң херек кырында күүселдезин хынаар — хамык ужур ында, чогум-на харын ында, бүгү ажылдың, бүгү политиканың үндезин дүлгүүрү ам үүгле ында».

Бо эн чугула организакчы принципти удуртулга болдургаш, партия, профөвилел, совет, ажыл-агый организациялары бүгү курлавырларны коммунизм тургузуушкунунуң улуг чаагай хөрөөнин эрге-ажы

БИСТИҢ МУРНАКЧЫЛАРЫВЫСТЫН ДУРЖУЛГАЗЫНДАН

БЫЗАА БҮРҮЗҮНДЕН ХОНУКТА 890 ГРАММ НЕМЕЛДЕ ДЕҢЗИ ДЭЭШ

Сүт болгаш эьт бүдүрерин көвүдедириниң бир кол чүүлү болзаа малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыры болур. Бистиң чуртувустуң хөй санныг дуржулгалыг бызаа ажаакчылары чаш бызааларны чаңгыс-даа когаралга таварыштырбайн бүрүнү-биле камгалап алырынга чаңчыгып калганнар. Шак ындыг мурнакчы бызаа ажаакчылары бистиң области база бар.

Оларның бирээзи—Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң бызаа ажаакчызы АГАФЬЯ ФАКЕЕВНА БЛИНОВА. Дуржулгалыг бызаа ажаакчызы ол колхозка үүле бызаа ажаарынга 14 чыл дургузунда ажылдап келген. Эрткен ажыл-агый чылында ооң хүлээлгези мындыг турган: бызаа бүрүзүнүң немелде деңзизи хонукта 600 грамм болурун чедип алыр. Чыл төнчүзүнде түүнеп кээрге, Агафья Факеевнаның ажаап турган бызааларының бирээзи-ле хонукта ортумаа-биле 800 грамм немелде деңзилиг болган.

Ол бо чылын бызаа бүрүзү хонукта 890 грамм немелде деңзилиг болурун чедип алыр дээш ажылдап турар.

Агафья Факеевна бодунуң ажылының дугайында мынчаар чугаалап турар.

БЫЗААЛАРНЫ ЭМИСКИКТЕП АЖААП ӨСТҮРЕРИ

Хайдактап саар инектериң бызааларын төрүттүнген соонда дораан-на иелериндан чарып алыр болгай. Бызаа төрүттүнген соонда бир шак хире болганда аңаа иезинин аа сүдүн бээр. Баштайгы хүннеринде бызааның ижер хирезин барымдаалап ааны бээр. Инектиң аазы сүттен ылгалыр онза шынарлыг болгаш бызааларның өтпектей бээр чорүүн болдурбас. Инектиң аазы үш-дөрт хонган соонда чиде бээр болгаш ооң дараазында сүттүң шынары аага четпес болур.

Бызаага инектиң аазын бээрде тускай эмискиктерни ажыглаар. Бызаа эмискикти эөп турда, ооң аскы көвүктелип, сүттү хайылдырарынга дузалаар ферментилер ылгалып үнүп келир. Бызааларга сүт азы аа бээрде эмискиктээри ынчангаш ужур-дузалыг. Эмиских эмер бызаалар өтпектевес, янзы-бүрү аарыгларга алыспас болгаш бызааның организми сүттү эки шиңгээдип алыр. Ооң ужурундан бызааның хонукта немелде деңзизи улгадыр.

Ынчаарга бызааларны эмискиктеп турар үеде эмискиктиң үү алгыва-зын дээш доктаамал хайгааараар. Эмискиктин үү биче болганда сүт эмин арттир келгир эвес болур. Ол бызааның организминиң быжыгарынга, чем хайылдырар органнарының шын ажылдаарынга дузалыг. Бызааны тоттур чемгерген соонда эмискикти ол-ла дораан ушта тыртыптар болза бызаа чазыйлап, ону долгандыр турган чүвелерни чылгап туруп бээр. Ону болдурбас төлээде, бызаага куруг эмискикти кезек када сордурар. Ынчаарга эмискикти доктаамал чүп, арыглап турар дээрзи билдингир.

Чамдык эштер ажылдың дүрген бүдерин бодааш азы ооң хоралыын билбейн, чаш бызааларга сүттү кочалга кудуп бээр болгай. Сүттү бызаага ынчаар бээрге, ол харамдыгып, хөй сүттү хары угда ажырыптарга, ооң сиңери бергедей бээр. Бызааны ынчаар чемгерерге ооң өзүлдези, семириири сөхсап, бызаа өтпектей бээр.

Чаш бызааның организминиң быжыгары, ооң өзүлдези аңаа берип турар сүттүң азы ааның шынарындан кол хамааржыр. Эки шынарлыг ааның өңү сарыг болгаш амданы ажыксыг. Эки шынарлыг аа бызааның янзы-бүрү ижин-шөйүндү аарыгларын болдурбас. Ынчангаш кадык инектин сүдүнде бызааның организмин быжыглаарынга, янзы-бүрү аарыгларны болдурбазынга дузалаар витаминнер дээш өске-даа дыка ажыктыг чемиштиг чүүлдер бар.

Кадык-шыырак болгаш семис инектериң аазында ындыг чемиштиг чүүлдер барын чугаалап кагза эки. Чемней берген үезинде эвээш, багай шынарлыг чем берип турган инектериң аазы эвээш болгаш куду шынарлыг болур.

Бызааның ажаалда-тежээлдезинде база бир кол чугула чүүл болза, арыг-шевер айтырыы болур. Сүттү (ааны) арыг-шевер байдалга тургузары чаш бызааларның организмин янзы-бүрү аарыглардан камгалаарының база бир чугула чүүлү болур. Ынчангаш бызаа ажаакчызы-даа, саанчы-даа арыг-силиг, шевергин болур ужурлуг.

Бызааларга эң-не чогумчалыг, оларның эки ижер чеми чаа саттан сүт болур. Соой бергенинге бодаарга чаа саттан чылыг сүт бызааның организминге ажыктыг онза шынарлыг болур. Ынчаарга бызаага чылыг-ла сүт ажыктыг үүве эвеспе дээш сүттү бызааларга ыяавыла чылдып бээр даар болза шын эвес. Эмин арттир чылыткан сүт үнелиг шынарларын чидирип болур.

Бызааларны иелериндан чарып алгаш, азырап өстүрүп турда, оларны 14—15 хонук иштинде иелерининиң сүдү-биле чемгерер. Ынчан бызааларга бир хонукта дөрт катап сүт ижиртир. Шала кошкак, ырымза, ылангыя аарый берген бызааларны 20 хонук чедир, чамдыкта бир айдаа чедир шак ынчаар дарый-дарый хүнде дөрт катап чемгерер. А кадык-шыырак бызааларны хүнде үш катап чемгерип болур.

Бызааларны 15—20 хонук чедир азыраанының соонда, оларны ниити бөлүкке киирип, ам оларга чалаң сүт болгаш бөдүүн өске-даа чемнерни бере бээр. 20 хонук четпээн чаш бызааларның азырал-тежээлдези, чемгерилгези тускай болур. Ындыг бызааларга колдуунда-ла иелериниң сүдүн бээр.

Кажан бызаалар 20 хонук азы бир ай чедир өзе бергенде оларга чалаң сүт бээрин сокса́дып, чоорту-ла тыртканн сүт ижеринче шилчидер. Ындыгдаа болза чажында аараан азы кошкак төрүттүнген бызааларны бир ай иштинде, харын-даа оон-даа үр хуусаада чалаң сүт-биле чемгерер. Бо таварылгада ындыг бызааларны азыраарынга чарыгдал хөй үнер.

Бызааларның өзүп быжыгарынга оларны тускай доктаттынган хүн чурумун ёзугаар чемгерери улуг ужур-дузалыг. Чаш бызааларны тускай доктаттынган шагында чемгеринче болгаш янзы-бүрү чемнерни аралаштырып бээринче кичээнгей салыр херек. Ол ышкаш бызааларны чемгеррде база чангыс аай эөлчег чурумну тургузуп алыр. Чижээ, кандыг-ла бир бызааны эөөн каш хонук иштинде бир дугаарында чемгергеш, ону оон соонда бир хүн эң сөөлүнде барып чемгерип болбас.

Бызааларны шак ынчаар доктаттынган шагында болгаш чурумчуттунган эөлчег ёзугаар чемгеррде бызаалар база аңаа чаңчыгып, чоорту өөренип каарлар. Шак ол доктаттынган чурумну үревеске бызааларның чем хайылдырар органнары чаңгыс-аай ажылдаар болгаш оларның чиген чеми эки шиңгээттинер. Бызааларны доктаттынган шагындан эрте чемгеррде оларның чем чиир хөөнү чок апаар. А оларны доктаттынган шагындан орай чемгеррде аштай берген бызаалар сүттү харамдыгып ижерлер. Бо таварылгада бызааның чиген чеминин шиңгээли баксыраар болгаш ооң чем хайылдырар органнарының өй-тавында ажылы үрелир. Ынчангаш тускай доктаттынган хүн чурумун үревезининиң ужуру ында.

Ооң-биле кады бызаа ажаакчызы арыг-шеверни сагыыр, шевергин болүр ужурлуг. Бызааны чемгерер мурнунда холун арыдыр чунуп алыр. Бызааларны чемгерген соонда оларның аскы, думчуун арыг пөс-биле кургады чодуп каар болгаш бызаа чемгерер саваларны арыдыр чүп, кургадып алыр.

БЫЗААЛАРНЫ ЯНЗЫ-БҮРҮ ААРЫГЛАРДАН КАМГАЛААРЫ

Ажаап турган бызаалар аарый бөөр, колдуунда-ла өтпектей бээр таварылгалар тургулаар. Бызааның өтпектей бээр чылдагааннары хөй. Арыг эвес, соок сүт азы аа бергининден, эмин арттир хөй чем бергининден, чемгерилгениң чурумун үрээнинден, берип турган сүттүң азы чемгерилге нормазы өскерилгининден бызаалар өтпектей бээр. Бызааның быжыкпаан чаш организминге оларны шын эвес чемгергени, кажаазының өл-шык болгаш хирлиг болуру, чырык чепези, температураның доктаамал эвес изиг, соок болуру, кажааның болгаш өлеткаларның эмин арттир дакпыш болуру, оларга дөжеп берген багай саванын чиири, бызааларның аразында чылгажыры дыка хоралыг. Бызаа ажаакчылары бо бүгү чылдагаанларны чүгле билир эвес, харын оларны болдурбас ужурлуг. Чүгле ынчан бызаалар кадык-шыырак, бедик продуктулуг мал болуп өзер. Ынчангаш арай кошкак төрүттүнген база аарыг бызааларже кол кичээнгей салыр херек.

Аарый берген бызаалар чудап, чем чивестеп, колдуунда-ла чыдыннаар, дүгү арбайып, караа чаштальып, думаазы шуурап чоруур апаар. Бызааның аарыы дээрге колдуундала өтпектээри болур. Ону болдурбас төлээде оларга кара шай, сиген хандызы бээри дыка дузалыг дээрзин практика көргүзүп турар.

Кандыг-бир чылдагаандан өтпектей берген бызааны мал эмчизиниң сүмезин ёзугаар эмнеп, чемин таарыштырып эгелээр.

Он дөрт чыл иштинде бызаа ажаап келгеш, шоолуг эвес аарыгларны, эң ылангыя бызааның өтпектээрин бодум эмнеп аптар апарган мен. Өтпектей берген бызааларга бир хүн иштинде дустуг суг, ооң дараазында хүн дустуг суг холуп каан сүт бээр, а дөрт хире хонганда ам-на арыг сүт-биле чемгерер. Ынчаар чоорту-ла бызааның ишти чазалып келир.

Ижин-шөйүндү аараан бызааларга чогумчалыг эмнерниң бирээзи инектиң аазы болур деп үстүнде чугаалаан болгай мен. Оон аңгыда бызааларны янзы-бүрү аарыгларга болгаш каража-когаралга таварыштырбас чугула хемчеглериң бирээзи болза, чаш бызааларны витаминниг болгаш минералдыг янзы-бүрү чемнер-биле чемгерери болур. Чугай биле дусту тып алыры ындыг-ла берге эвес. Бызааларын чем чиир деспилеринге чугай биле дус доктаамал турар ужурлуг. Ажаап турар бызааларымга минералдыг чем кылдыр чугай, дус, сөөк далганы, ыяш хөмүрү дээш өске-даа үүлдерни берип турар мен. Ынчаарга дустуг сугга чугай-биле саваңны шыгыдып бээрге бызаа эки чиир болгаш оларга дыка дузалыг.

БЫЗААЛАРНЫ ЧЕМГЕРЕРИ

Чаа төрүттүнген бызааларның баштайгы 15 хонуктарында оларга ыяавыла аа бээр диштивис. Ынчаарга бызаага аа бээрин чоорту кызырып орары-биле кады ону 10 хире хонганда өткө киирип эгелээр. Эки сигенде янзы-бүрү чемиштиг үүлдер эңмежок хөй, олар бызааның өзүлдезинге, семириринге дузалыг. Чажындан-на сигенге өөредип каан, тодаргайларга, өткө кирген бызаалар чалаң сүттү тыртхан сүт-биле солуурга безин өскелевес. Ол ышкаш концентраттыг чемнерге дүрген чаңчыгып каар.

Бызааларга сигенни берип эгелеп турар үеде эмин арттир хөйну бербес, аргалыг болза хүнде ийи, үш катап борбайты шарыылап бээр. А элээн улгады берген бызааларга сигенни чежени-даа берип болур.

Бызааларның дүрген өзерин, организминиң быжыгарын, немелде деңзизиниң бедик болурун чедип алыр сорулга-биле олар төрүттүнгеш-ле 20 хире хонганда концентраттыг чемнерни берип эгелей бээр. Концентраттар холумактары бызааларга база-ла ажыктыг.

Бистиң колхоз бызааларны колдуунда-ла сөөк далганы, сула далганы, шишкинди, чугай дээш өскедаа концентраттар-биле чемгерип турар. Баштайгы үеде эвээштеп бербишаан, бызааның рационунга эки шынарлыг силосту ыяавыла киирер.

БЫЗААЛАРНЫ СЕЛГҮҮСТЕДИРИ

Бызааларны даштыгаа доктаамал агаарладып турарга, оларның чем шиңгээдип алыры экижиир, сооктан арыг-

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң бызаа ажаакчызы Агафья Факеевна Блинова зоотехник Зоя Филипповна Докучиц-биле кады ай бүрүде бызааларны деңзилээнинин түннелдерин өөренип көрүп, күш-ажылга оон-даа артык эки көргүзүглерлиг болурунуң аргаларын дилеп турар.

Чурукта: А. Ф. Блинова (солагай талазында) биле З. Ф. Докучиц.

Фотозу А. Богдановااныы.

дып үндүрер. Оларны чангыс черге тургуспайн, ынай-бээр хөделдирип сүрери чугула. А бызаалар донуп, дидиреп эгелей бээринге чедирбейн кажаазынче дедир киир сүрер.

Бызааларны кажаадан ыратпайн соокка өөредип, чаңчыктырып алган соонда оларны бөлүк-бөлүк аайы-биле кажаадан ырадыр чорудуп болур. Улгады берген бызааларны 2—3 шак иштинде элээн ырадыр сүрер, а чаштарын кажаадан шоолуг ыратпас болгаш агаарның байдалын көрүп турган, үр тургуспас.

БЫЗААЛАРНЫҢ КАЖААЗЫ

Бызааның өзүлдези, семириири, кадыкшылы ооң кажаазындан база хамааржыр. Бызаа кажаазының ишти өл-шык, агаары бустуг, ол бирде изиг, бирде сооп турар болза бызаа болганчок-ла аарый бээр. Ынчан бызааларны эмнээри дыка бергедей бээр болгаш олар когаралга чугаажок таваржы бээр.

Бызааларны от салып база от салбайн турар-даа кажаага эки азырап өстүрүп болур. От салып турар кажааларга бир берге чүүл болза, ооң иштинге агаарның температураазын доктаамал тудары болур. Кажааны бирде чылыдып, бирде соодуп турбас диштивис. Ынчангаш кажаа доктаамал чылыг турзун дээш дүн, хүн чок от салыр апаар. От салып турар кажаа ишти бир аай чылыг болгаш салгын какпас, агаар кургап турарын чедип алыр. Бызаа кажаазынга суг чылыдып болбас: сугнуң бузу кажаа иштин шыгыдыптар дээрзи билдингир.

Бызааларның мыяк, сидиин кажаа иштинге үр тургуспас. Кажаа иштин доктаамал ажыглаан, кургаг саваң дөжеп турбас болза кажаа иштинде агаар шыгый бээр. Шык агаар, шык дөжек бызааның кадыкшылынга хоралыг. Кажаа иштинин өл-шык болганы, үргүлүү сооп, чылып турары, агаарның багай газтар-биле холушканы чаш бызааларның челбинериниң, янзы-бүрү аарыгларга таваржырының кол чылдагааннары болуп турарын практика кырынга көрдүм.

Бистиң областың байдалында бызаа кажаазынга канчап от салбас боор деп чамдык бызза ажаакчылары кайгай бээр чадавас. Ол шын. Кыштың соогунда бызааны одавас кажаага өстүрери тускай айтырыг. Ону ажылымга ажыглавайн турар мен. Бистиң колхозка мындыг таварылга турган. Бир чылын дыка орайтадыр от салбазывыска бызааның сидик мыяа донуп калган. Бызааны соок черге өстүрерге эки чүве дээш-ле кандыг-даа белеткел чокка оларны соокка тургуза бээрге ооң организминге дыка хоралыг деп чүвени ынчаарда билген мен. Ынчалза-даа бызааны эмин арттир изиг кажаага бузурнуктурбас херек. Бызаа кажаазынга от салбас үеде, дөжек кылдыр салган саваңны дөгерезин хүннүң-не ап октап турбайн, өде бергенин кургаглап алгаш, чаа саваңны кырындан салып турар. Кылын дөжек саваң чок таварылгада бызааларны от салбаан кажааларга улуг соокта үр тургузуп болбас. Соок шала кырынга чыткан бызаалар аарый бээр дээрзи билдингир. Үргүлүү хайгаарап турбас болза бистиң областың байдалында бызааны сериин черге өстүрер деп тургаш, ону соокка алыптып болур. Черле ынчаш бызаа ажаап тургаш, от салбаан-даа, от салган-даа кажаага бодамчалыг болуру чугула. Мен бодум болза кажаага элээн орайтады от салбайн. улуг соок эгелей бээрге агаарның байдалын көрүп тургаш, чоорту от салып эгелей бээр мен.

БЫЗААЛАРНЫҢ АЗЫРАЛЫ

Бызааның ажаалдазында, азыралында эң-не харыысалгалыг, эң-не берге үе ону 10—15 хонук чедир доруктуруп алыры болур.

Чаш бызааларны азыраарының болгаш ажаарының эң-не ажыктыг аргазы, оларны төрүттүнген хүннүн-не эгелээш, тускай өрээлде аңгыаңгы клеткаларга тус-тузунда ажаары болур. Аңаа бызааларны он хире хонукта азырап өстүргенинин соонда ам ниити бөлүкке кадар.

Бызааларның өзүлдезинге, быжыгарынга тускай хүн чурумун тургузуп алгаш, ону үревейн шыңгыы сагыыры улуг рольдуг. Ынчан бызаалар ол хүн чурумунга чаңчыгып, өөренип каарлар: оларны чемгерер, агаарладыр, дыштандырар, арыглаар шактарын билир апаарлар. Бызааларның улуг, бичезинин аайы-биле хүн чуруму база тус-тус болур.

Мээн ажыглан турарым хүн чурумун чижек кылдыр алырга мындыг:

Эртен кажаага келгеш, бызааларның чем чиир саваларын арыглап, чемин белеткеп алыры 6 шактан эгелээр.

6 шак 30 минутага чедир чемгерер.

Ооң соонда 20 хире минутада кажаа иштин арыглап, савалар чуур. Бо ажылга оон-даа хөй шак үнүп болур.

Эртенги чемгерилге соонда бызааларны кезек када дыштандырар.

Дыштанылганың соонда, бызаалар колдуунда-ла 10 шактан 12 шакка чедир даштыгаа агаарлаар.

Оон база катап суггарар болгаш сиген салып берип чемгерер. Ону ийи шакка чедир үргүлүүлээр. Бызааларның дүште чем чиири ол.

Ийи шактан эгелеп база катап кажаа иштин арыглаар, сава чуур.

Кежээкиниң беш шакка чедир дыштандырар.

Чеди шакка чедир кежээки чем берип, кажаа иштин арыглап, сава чуур. Бо ажыл 7 шак ажып турда доостур.

Шак мындыг хүн чурумнуг ажылдаарга бызаалар база аңаа чаңчыгып калыр болгаш ажаакчы кижиниң ажылы чиигээр.

ЧЕР ОЪТКАРАРЫ

Бызааларның өзүп-доругарынга, семириринге оларның чер оъткарылгазын шын организастаары база дузалыг. Оът-сиген четчип, чылый бергенде бызааны чер оъткарарга оларга немелде болгаш концентраттыг чемнер барык-ла хереглеттинмес апаар. Ынчаарга бызааларны чер оъткарарга шоолуг күш үнмес, янзы-бүрү чечектерлиг сигеннерде витаминнерни болгаш минералдыг чемнерни солуур чүүлдер база бар.

Бызааларны чер оъткарыш турар үеде оларны улуг инектерге катпас деп чүве билдингир. Тургузу азыралга турган бызааларны чер оъттаарынче чоорту киирери улуг рольду ойнаар. Кажаага азыралга турган бызааларны баштайгы хүнден-не эгелээш, эртенден кежээге чедир салып чорудуптар дээр болза окта шын эвес. Ынчаар болза оларның организминиң ажылы үрелип, харын-даа өтпектей бээр дээн ышкаш аарыгларга таваржы берип болур. Ынчангаш оларны чер оъттаарынга чоорту өөредир.

Бызааларны чайты лагерьлерже үндүрүп, азырап, одарладырга хонуктта деңзи немелдези көскүзү-биле улгадыр дээрзин ажыл-херек кырында көрдүм. Бистиң чайлаавыс—Хендерге болгай. Чиңгир ногаан көктүгшыктыг, чараш-чаагай, магалыг-ла чайлаг. Ындыг-даа болза чайлаг чеже-даа таарымчалыг эки бол, чайын бызааларның хайгааралын, кададын черле кошкадын болбас. Чер оъттаан бызааларның хайгааралын харын улам күштелдирер.

Бызаа кажаазын арай бедик, курганг черге тудуп алыры чугула. Шык, чавыс черге кажаа тудуп алырга агаар баксырап, чаъс чаггында кажаа ишти шыпшак малгаш кылдыр өдүп калыр. Ындыг чер бызааның кадынга, ооң өзүлдезинге хоралыг дээрзи билдингир. Чаъс-чаашкындан ангыда чайын ымыраа-сөөк, шаашкак дээн малга дыш бербес чүвелер-ле хөй. Ындыг болганда бызааның чайлаан, кажаазын хөй малдан элээн хоорук черге кылыры чугула.

Чайлагларга бызаа кажаазы колдуунда-ла чадагай болур. Чагадай кажаа эптиг-даа, чиик-даа бол, эмин эрттир чаш бызааларны улгады берген бызаалар-биле кады даштыгаа чадагай кажаага хөндүрар дээр болза шын эвес. Оларны улуг бызаалар эдертип, үр үе иштинде чер база оъткарбас ужурлуг. Ооң-биле кады чайлагларга бызаа кажаалары багай-даа бол суг өттүрбес шывыглыг болур болза, дыка таарымчалыг.

Чайлаглап чоруптарда бызааларны назы-кар аайы-биле элээн каш бөлүктер кылдыр үзүп алыр. Чижек кылдыр алырга мындыг: ийи ай назылыг бызааларны бир бөлүк, ийи айдан чартык чыл чедир болгаш ооң улуг назылыгларын бир бөлүк дээн ышкаш. Эмин эрттир чаш бызааларны азы бирги бөлүкке хамааржыларын аалдан шоолуг ыратпайн таарыштыр одарладыр.

Чер оъттап чораан бызааларны деңзии изиг хүннерде даштыгаа үр тургуспайн, серилиг кажаага, чөк болза сериин арыг иштинге тургузар.

Одарны чөп ажыглаар сорулга-биле бөгүн маңза кадарган болза даарта ооң өске черге, соңгузу хүн база бир өске черге кадарары чугула. Чаңгыс черге бызааларны каш хонук улаштыр кадарыптарга, олар сөөлүредир барып ук черниң оъткисгинин чивестей бээр.

Чайлагларга бызааларны чүгле чер оъткарар эвес, оларга тыртхан сүт болгаш өске-даа чемнерни бээр.

Эң эки, кадык-шыырак бызааларны алыр диже, чемней берген инектериң ажаалда хайгааралын экижидер херек. Бо дугайында каш сес чугаалаайн. Чемней берген инектериң чем рационунга эки шынарлыг сиген, хоолулуг чемнер ыяавыла турар ужурлуг. Чемнеп эгелей берген инектин чеми багай болурга бызаа база-ла багай, ырбызын кошкак болурун практика көргүзүп турар. Инек бызаалар чоокшулап, соглуп эгелей бергенде ооң чемгерилгезин улам күштелдирери чугула. Чемнеп турар үезинде багай чемгерип турган инектериң бызааларының деңзизи биче, а эки чем чип турганнарының бызаазы аар деңзилиг болурун практикадан билир бис. Ону бызаа ажаакчызы-даа, саанчы-даа эки билир ужурлуг. Ынчангаш бызаалаар инекти ажаап турган кижи-биле бызаа ажаакчызы сырый харылзаалыг болуру чугула.

Чемней берген инектерге чүгле эки шынарлыг бөдүүн болгаш шыктыг чемнер бээр эвес, минералдыг чемнерни база бээр херек. Оларга доктаамал берип турар чылгаар дустан аңгыда чугай дээн ышкаш чүүлдерни бээр. Оларны силоска болгаш концентраттыг чемнерге холуп бээрге эки.

Шоолуг шимчевейн, кажаа иштинге турум азыралга туруп келген инектериң бызаалары ырбыска бичии, организми хошкак болур. Инекти үргүлүү агаарладырының ужуру ында.

Ооң аңгыда бызаа ажаакчызы кижи бызааны хүлээп алырынга кажан-даа белен турар. Бызааларны онча-менди ажаап өстүрериниге ол база улуг ужур-дузалыг.

Дыннап бижээн

Н. СОЯН.

Механизастаттынган хойжу бригада

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозу механизастаттынган хойжу бригаданы Улаатайда тургускан. Бригаданың составында 12 хойжулар бар. Колхоз баштаар чери ол бригадага мал одарларын, сиген кезер, тараа тарыыр черлерни, «Беларусь» деп бир тракторну, бир автомашинаны, 6 тергени, 4 шанакты, сиген кезер болгаш бөлдүрер машиналарны, 6 аътты. 3200 баш хойну быжыглаан.

Бригада 50 га көк суланы, 25 га кукурузаны, 5 га чаңгыс чылдыг сигенни тарыыр болгаш 300 тонна сигенни белеткээр.

Ам бригадада мал кажааларынын, чуртталга бажыңнарының болгаш культура-амыдыралдың өске-даа тудуглары кылдынып турар. Чоокта чаа организастаан шеф ажылынга Улаатай талазының 30 ажыг малчыннары, тудуг бригадазының 10 тудугжулары кириишкен. Олар беш хүннүн дургузунда үш чуртталга бажыңнының, магазинниң, чунар бажыңның, кызыл булуциуң ханазын тудуп дооскан. Ам 1600 хой кирер кажааның тудуун чедиишкинниг чорудуп турар.

Механизастаттынган бригаданың кол тудуглары июнь 1-ге чедир бүрүн доозулган турар.

Ш. САНДЫЙ.

Малчыннардан медээлер

Кыргылда түлүктээн

Таңды районнуң Сталин аттыг колхозта кыргылда түлүктээн. Колхозчулар кыска үеде 14 мун хойну кыргып, Төрээн чуртка хөй дүктү бээр дээш хайныышкыныг ажылдап турар. Хой фермазының эргелекчизи М. Кулаковтуң удуртулгазы-биле 60 кыргыкчыларның дөртени хол-биле кыргып турар.

Колхозтуң кыргыкчылары баштайгы хүннерде 5000 ажыг хойларны кыргып, күрүеннің белеткел черинге 8 тонна ажыг дүктү дужааганнар. Хойжулар О. Минзек, М. Торжат болгаш Сайын-Белек оларның коданнарындан ортумаа-биле бир хойдан-на 1,8—2 кг дүктү кыргып алган. Михаил Семеновтуң удуртканы электри агрегады үзүктелиишкин чокка ажылдап турар. Электрилиг хачы-биле хой кыргыкчылары Чыртай-уруг, Чагармаа олар хүнде 30 хой кыргыыр турган, 25-ти кыргып, мурнакчылар болуп турарлар.

Кыргылда пунктузунга партия организациязының быжыглаан агитатору эш Шаравии беседаларны кылып, агитхуудусту үндүрүп турар болгаш агитпунктуну дериириниге дузаны чедирген. Кыргыкчылар колхозтуң бүгү хойларын июнь 15-те кыргып доозар хүлээлгени алган.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

Ажыл-иш калбарган

Чуртка хөй дүктү бээр, хой кыргылдазын дүргедедир сорулга-биле Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозта ажыл түлүктеп турар.

Бажын-Алаакта 20 хачылыг агрегатты Ондар Сотпур-оол мергежилдиг удуртуп турар. Баштайгы хүннерде муң ажыг хойну кыргаан. Шара-Хөөнүң эрткен чылын төрүттүнген 417 хураганнарының бирээзи-ле 1,5 кг дүктү кыргыткан, Самбыңның 400 ажыг хоюнуң дүгү баш бүрүзүнге 1,7 кг онаажып турар.

Кыргылда пунктузунда күш-ажылды эки организастаан Саая Дамдынчап, Монгуш Допчуу ышкаш хүнде 15 кг дүк-кыргыыр норманы 22 кг чедир күүседип турарлар хөй. Ол ышкаш кодан аайы-биле 50 кижилиг 6 звеноларны база организастаан, олар хол хачыларлыг кыргып турар.

Ленин аттыг колхозтуң кыргылда пунктузунда 24 хачылыг ийи агрегат ажылдап кирген. Баштайгы хүн Даш-Сүгениң 350 хоюн кыргаан, ооң бирээзи-ле 1,6 кг дүктү кыргыткан.

К. ХЕРТЕК.

2575 хойлар

Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң Аянгаты участогунда хой кыргылдазы үргүлчүлеп турар. Сөөлгү хүннерге чедир 2575 хойларны кыргып доосканн. Кыргаан хойнуң дүгү орттумаа-биле 1,5 кг болуп турар. Бо сан эрткен чылгы кыргылдага дениээрге 400 грамм ажыг болуп турар.

М. Алдай-оол, М. Серээ, С. Алдай-оол оларның кадарган хойларының дүгү дээре көргүзүглерлиг болуп, бир хойга онаастыр 1,7 кг дүк кыргып алдынган.

Кыргылдада О. Ынаастай, Ш. Саая, О. Даваалай, Х. Сенди олар боттарының үлүг-нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар. Агрегаттың башкарыкчызы Александр Маады бодунуң хүлээлгезин база эки күүседип турар.

С. КОМБУЙ-ООЛ.

Баштайгы хүннерде

Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» колхозтуң Бурен-Хем суурда электри-биле хой кыргыыр агрегат ажылга эптиг болгаш таарымчалыг кылдынган, колхозтуң кайыдаа коданында хойларның төвү бооп турар. Ында бригадир эш Б. Сотка удурткан кыргылда бригадазы кадарчы Т. Норбунуң хоюндан баштайгы кыргылдада 230 кг дүктү кыргаан. Темек Чанма, Тамара Төгүс-оол, Анчи, Эникпен, Лиза Ортун олар кижи бүрүзү хүнде 30—30 хойларны кыргывышаан, бир хойдан-на 1,200 кг-дан эвээш эвес дүктү ап турарлар.

Д. ОЛЕТ.

ХОНУКТА

«Сүт-Хөл» совхозтуң Алдан-Маадыр салбырында хой кыргылдазы ийи хонук бурунгаар эгелээн. Ийи хүнде 840 хойну кыргаан болгаш хой бүрүзүнден-не орттумаа-биле 1560 грамм дүктү алган.

Кыргылданың ийиги эөлчээнде ында 8 чыл школазының сески классчылары бүдүрүлге практиказын эрттирип, ажылдап эгелээн. Олар 1500 хойну кыргып бээрин аазаанар.

ЧАРЫШТЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫ

СТАЛИНГРАД. Сталинградтың алюминий заводунуң В. А. Козловка баштаткан электролизчилер бригадазы СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар кылдыр күш-ажылчы эөлчегге кирбишаан, 8 ванналарның орнунга 22 ванналарга ажылдаарынче шилчээн.

Ол бригадага заводтуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

ЧУРУКТА: Сталинградтың алюминий заводунуң эң эки бригадири В. А. Козлов.

Фото С. Курунниниң. СЭТА-ның фотохрониказы.

МОСКВА. Даштыкы чурттарның улустары-биле найыралдың Бажынынга француз чурукчу Жан Эффельдің чуруктарының делгелгези ажыттынган. Делгелгеде беш үс ажыг чуруктарны делгээн.

Чурукту дүжүрүп чурааны.
Чуртталга кризизи.
— Кандыг кончуг таварышкан чоор! Ийи өрээлдиг квартира: кабинет болгаш столовая.
Хөлезилээшкинге бээр дээн чарлал.

ЧЫЫШТЫҢ УДУРЛАНЫКЧЫЛАРЫНЫҢ ОЙЛУК ЧОК ОРАЛДАЖЫЫШКЫННАРЫ

СЭТА-ның корреспондентизинге чыыштың доктаамал секретариадында совет төлээлекчи В. Г. Шевченконуң медеглели

Аныяктарның бүгү делегей чыыжынга удур угланган чүүл «Арбейдербладет» деп норвег социал-демократтыг солунга үнүп келгени-биле холбаштыр, Чыыштың доктаамал секретариадында совет төлээлекчи В. Г. Шевченко СЭТА-ның корреспондентизинге дараазында медеглелди кылган:

Аныяктарның бүгү делегей чыыжынга бүгү делегей аныяктарының аажок калбарган белеткелин көргеш, улустар аразынга дем-каттыштырылгазының дайзыннары бүгү чер бөмбүрзээнің оолдарын болгаш кыстарын дүвүредип турар амгы делегейниң эң-не негелделиг айтырыгларын чугаалажып көөр аныяктар шимчээшкининиң удуртукчуларының ол улуг ужуражыышкынынга шаптык кадарын сөөлгү неделяларда оралдажып турарлар.

Боттарын доктаамал секретариаттың төлээлекчилери бис деп алгаш, чыыштың сорулгазын хажыдып турар бөлүк өнчүк-чөнгээчилер Африкада чоруп турарлар деп мырыңай чоокта чаа дыңнаткан. Ол бөлүктүң үнген чери «Аныяктарның бүгү делегей ассамблеязы» деп адаар чүве болур дээрзи ам билдине берген. Бодунуң реаксылыг политиказы-биле билдингир болуп турар «Аныяк социалистернің улустар аразының эвилели» чыышка удур нүүл-хоптуң кампаниязынга база-ла идепкейлиг киржип турар. Ам өнчүк-чөнгээлерни шуут-ла ажыы-биле кылбышаан база янзы-бүрү политиктиг угланыышкынналыг аныяктарның элээн чоок дем-каттыштырылгазын тургузарынга шаптыктаарын оралдашпышаан, ол эвилелдің кажарлакчылары чыыштың программазынга «коммунистиг делегейде хосталганың» чогунуң дугайында, Венгрия, Тибет болгаш өске-даа чурттар дугайында айтырыгларны киирерин негеп турарлар. Чыышты чыылдырарын болдурбас болгаш сугга дүшкен кижиниң савандан туттунары дег, «соок дайындан» салдынмайн туттунуп алган турар «Аныяктарның бүгү делегей ассамблеязын» болгаш «Аныяк социалистернің улустар аразының эвилелин» тургускан ук «соок дайынның» бойлап дүшкен политиказын катап сергедир сорулга-биле ол бүгүнү кылып турары тодаргай.

Чүгле боттарының күштери-биле кылып шыдавас деп чүвени медереп билгеш, ол организациялар аныяктарның тайбың кожа-хелбээ догунаашкынынга болгаш бот-боттарын билчир чоруунга өскээтени-биле билдингир бүгү-ле кижилерни дуза чедиреринче кыйгырып турарлар. «Арбейдербладет» деп норвег социал-демократтыг солун оларның аразында туруп турар. Ук солун чыыштың дайзыннарының ойлук чок алдар-адын деткинг деп шиитпирлеп алган болгаш сөөлгү ийи чылдарның дургузунда аныяктарның амыдыралында ол эң улуг болуушкунга удур нүүл-хоптуг чүүлдерни парлап үнүп дүрген. Бодунда чаңгыс-даа үндезинбарымдаа чок болганда, ук солун реаксылыг пропаганданың тургусканы «коммунистиг хоюткуну» ажыглаарын болгаш чайгылып турар кижилерни чыыштан чайладыр идерин оралдажып турар. Бир эвес олар боттары шагда-ла бойлап дүшкен ындыг аргаларны ажыглап турар чүве болза, барыын социал-демократтарның ажыл-херектери багай болуп турар ышкаш-тыр.

«Аныяк социалистернің улустар аразының эвилели» бүгү социал-демократтарны чыышка барбаңар деп кыйгырган. Ынчалза-даа ол кыйгырыг аная-ла агаарже ыадый берген. Дыка хөй чурттарның, оон иштинде Аргентинаның, Японияның, Францияның, Чилиниң, Италияның, Боливияның, Финляндияның, Нигерияның, Бельгияның аныяк социалистери чыышка киржир апаарлар. Чыыштың доктаамал секретариады киржириниң чагыын Норвегияның студентилериниң эвилелинден каш-ла хүннер мурнунда алган, ол студентилерни коммунистер деп саналар арга чок. Ол чорук чыыштың удурланыкчыларын, а ол ышкаш «Арбейдербладеттиг» редакторларын кайгаткан боор. Коммунистерден болгаш социалистерден эгелээш, католиктерге чедир Латин Американың үс ажыг эң улуг аныяктар организациялары чыышты деткээн турарын көөрүн олар күзевейн турарлар. Студентилериниң 60 ажыг национал эвилелдери боттарының төлээлекчилерин чыышче чорудары-биле белеткеп турарын ол солуннуң чөгенчиг бижикчилери канчап ханчаар боор.

Азияның бүгү-ле кол-кол аныяктар организациялары, оон иштинде Японияның аныяктар чөвүлели, Индонезияның демократтыг аныяктары, Цейлонуң мусульманчы аныяктары, Индий национал конгресс партиясының аныяктар секциязы, Пакистанның аныяктар чөвүлели чыышты деткип турарын «Арбейдербладет» санга алган деппе! Чыышты Юнеско болгаш өске-даа хөй-хөй бүгү делегей организациялары деткип турарлар. «Арбейдербладет» оларның шупузун чаңгыс бөлүк кылдыр салып, а чыышты коммунистиг ажыл-чорудулганың чаа аргазы» деп адап турар. Оон ангыда, ук солун чыыштың шынар бүдүүжү болгаш сорулгаларыбиле безин таныжып көрбээн. Чыышка 60 илеткелдерни болгаш эдеринчи илеткелдерни кылган турар дээрзин сагындырарын күзеп турар бис. Оларның авторлары — 40 ажыг чурттарның янзы-бүрү аныяктар болгаш студентилер организацияларының төлээлекчилери. Чыыш болза аныяктар шимчээшкининиң удуртукчуларының бүгү талалыг чугаалажылга чорудар чери болур.

Национал хүреш талазы-биле келиүеник чемпиону.
В. Лутковтуң фотоэтюду.

ТААРЫМЧАЛЫГ ЧАА МЕДЭЭ

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның хөй-нитизи СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев биле АКШ-тың президентизи Дж. Кеннединиң Венага болур ужуражыышкынынга улуг сонуургалды илергейлеп турар. Ында калбаа-биле нептерээн бодалдарны болгаш чугааларны өзугаар алырга, ийи улуг күрүнелерниң удуртукчуларының ужуражыры улустар аразында байдалды кадыкшыдарының болгаш совет-америк харылзааларны өжижидериниң херээнге чугула салыышкынны киирип болур.

«Амрита базар Патрика» солуннуң редакция үүлүнге медеглеп турары болза, «эң кол үүл болза, АКШ биле Совет Эвилелиниң аразында харылзааларда «доъшту» буза шавары болур». «Бир эвес Венага болур чугаалажыышкыннар хире чергези-биле чедиишкинниг болу берзе, кончуг эки эге салдынар апаар» деп солун айтып турар.

Венага болур ужуражыышкынны бүгү делегейниң улуу-биле үнелеп көрүп турарын демдеглевишаан, «Америта базарлх» солуннуң бижип турары болза, Чөөн чүк биле Барыын чүктүң аразында чугаалажыышкыннар кайы-кайызын билчир чорукка таарымчалыг үндезинни тургузар ужурлуг.

«Бир эвес ийи удуртукчулар боттарының төлээлээн ийи чурттарының болгаш ийи системаларының кожа-хелбээ турун болур ниити принциптерге хамаарыштыр дугуржуушкунну чедип аптар болза, өске айтырыгларның талазы-биле дугуржулганы чедип алыры чиик болур» деп «Хинду» солун демдеглээн.

Совет чазактың баштыны-биле америк президентиниң ужуражырының дугайында дыңнадыг таарымчалыг чаа медээ болур деп «Дужугантер» солун медеглээн.

Саттыныкчыларның политиказы буураашкынга таварышкан

СТЭНЛИВИЛЬ. СЭТА-ның корреспондентизи Г. Федяшкиннің дамчытканы:

Барыын талахының империализминиң Конго Республикага үүлгеткен аар кризизи он бир айларның дургузунда үргүлчүлеп турар. Ынчалзажок конго улусту дискекке сөгүртүр болгаш чурттуң өзулуг хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар күштернің чаңгыс эвин чардыктырар дээр бельги болгаш өскеда колонизаторларның оралдажыышкыннары чедиишкин чок болган. Боттарының эдерингe ажыктыг кылдыр республиканы үсперлээр болгаш каргыс өзу-чурумнуң катап тургустунарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарын шырмайып турар бөлүк саттыныкчыларның политиказы кайнзар аппарын болурул дээрзин Конгонуң улам хөй санныг политиктиг ажылдакчылары болгаш парламент кежигүннери билип турар.

Чалчаларның чарылдырыкчы политиказы буураашкынга таварышкан. Ол чорук Тананаривке болган конференцияның соонда дораан-на илерей берген. Ол конференцияны «өлүрүкчүлерниң чыыжы» деп чөптүг адаан болгай. Кандыг-даа күш чох резолюцияларда будук каткалак турда-ла, чарылдырыкчыларның турлаанга чогуш эгелээн. Калчаалыг далаш-биле чаа чөвүлел хуралды чыылдырган. Ынчалзажок ол чөвүлел хуралдың сорулгазы база-ла эрги хевээр үсперлээр чорук болуп арткан. Чөвүлел хуралдың киржикчилери Касавубу, Бомбоко, Калонжи болгаш өскелер-даа конго улустың мурнунга боттарының үүлгедиглерин агартыр болгаш кемниг үүлгедиглери дээш конго улустың чөптүг килеңнээшкининден боттарын чайладыр дээш империалистерниң эң-не шынчы чалчаларының бирээзи болгаш боттарының өнүү Чомбени тудуп бажыңаннар. Ам оларның өзулуг бодалдары Стэнливильде эки билдингир болуп турар. Бо дугайында «Ухуру» солуннуң бижип турары болза: «Бир эвес олар бүгү-ле Лумумбачы, удуртукчуларны, бирги өзөлчегде Антуан Гизенга, генерал Лундула, иштики херектернин министри Кристоф, аныяктар организациязының удуртукчузу Вернар Салума, можу чазаның даргазы Манзикал болгаш өскө-даа чамдык кижилерни тудуп хөргүдаар чүве болза, леопольдвиль чазактың удуртукчулары оларга чеже хире улуг түннүг акшаны берген тургай эртик дээрзин Кокийавильге чораан бистин беш шериг кижилеривис херечилеп турар».

Бо хүннерде конго улус узамдыккан кризистің тайбың шиитпирлеттинеринче орукту дилеп турар. Конго айтырыын шак ынчаар шиитпирлээр дээш демиседи Антуан Гизенгага баштаткан дүрүм өзугаар чазак баштап турар болгаш конго улустуң эрге-ажыктарының ак-сеткилдиг камгалакчылары болур парламентиниң хөй-хөй депутаттары кризисти шиитпирлээриниң кара чаңгыс аргазы болза, Конгонуң улузунуң соңгы парламентини дүрген чыылдырарында деп көрүп турар.

Чоокта чаа депутаттар палатазының даргазының оралакчызы Миди Буронуң парлалга конференциязы болган. Хосталганың болгаш хамаарышпас чоруктуң дайзыннары Барыын чүкке саттынып кашы, улустуң сонгааны дээди органның ролюн кудуладырын үргүлчү оралдажып келгенин, ол сорулга-биле оон ажылчорудулгазынга шаптыктаар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып келгенин айыткаш, Миди Буронуң медеглээни болза, парламентини чыылдырар дугайында дүрүм өзугаар чазактың шиитпирин республиканың парламент кежигүннери ханы чүүлдүгүнүүшкүн-биле хүлээп алган. «Бистер ийи палатаның ажылдан эгелээрин четтикпейн манап турар болгаш аная дузалаар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылыр бис» деп Миди Буро чугаалаан.

Конго Республиканың конституциязының чүүлдеринге даянмышаан, Миди Буро ыңдыг чылдактарның үндезин барымдаа чогун тодаргай көргүскен. Ол чылдактарның карачаңгыс сорулгазы болза, улустуң дүрүм өзугаар органын чыылдырарын болдурбас болгаш боттарының кемниг политиказын буруудадып шиитпирерин дыннаарындан коргун турар чалчаларның күзели болур. «Кандыг-даа сулчөөлер турзажок, бис тиилээр бис, чүге дээрге бистің херээвис шынныг, улустуң эргежыктарынга бараан болуп турар бис» деп Миди Буро чугаалаан.

Найыралдыг харылзаалар быжыгып турар

ПЕКИН. (СЭТА)) КУР-нуң радио дамчыдылга эргелелиниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында радио дамчыдылга болгаш телевидение талазы-биле Күрүне комитетиниң аразында сөөлгү уеде Кыдатка болуп эткен чугаалажыышкыннар радио дамчыдылга болгаш телевидение талазы-биле кады ажылдажылганың дугайында дугуржулга ат салганы-биле доозулган.

ССРЭ биле КУР-нуң аразынга радио дамчыдылгазы болгаш телевидение талазы-биле кады ажылдажылганы улам ынай быжыглаар болгаш хөгжүдер сорулга-биле ат салган дугуржулга радио-телевидение программазын Кыдаттың болгаш Совет Эвилелиниң экономиктиг, политиктиг болгаш культурлуг амыдыралын чырыдып турар өске-даа материалдарны калбаа-биле солчуруп көрүп турар.

Дугуржулгага ат салып турда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында радио дамчыдылгазы болгаш телевидение талазы-биле Күрүне комитетиниң даргазы С. В. Кафтановтуң медеглээни болза, амгы дугуржулга ССРЭ-ниң болгаш КУР-нуң улустарының аразында кайы-кайызын билчир чорукту болгаш найыралды быжыглаарынга дузалаар.

Ажылдың дуржулгазын солчуруби-биле найыралдың аян-чоруун кылып, Совет Эвилелинге келирин Кыдаттың радио ажылдакчыларының радио дамчыдылга эргелелиниң даргазы Мэй И баштаан төлээлерин С. В. Кафтанов чалаан.

Англияның ховуларында киленнээшкин киткеп турар

Англияның канчаар-даа аажок хөй көдээ ажыл-агый ажылчыннары эрги хевээр-ле «кедергей түргелдин» байдалдарында чурттап турарлар деп, англи солун «Дейли Геральд» чоокта чаа демдеглээн. Ол, хөөреттээн шынныг үүл-дүр. Англияда көдээ ажыл-агый ажылчыны кезээде эң бичин ажыл төлевири алыларның бөлүүнүге киир санаттырып келген болгаш бо хүннерде-даа ындыг. Ол чорук болза көдээ ажыл-агый ажылчыннарының көдээден хоорайже үзүктел чок чоруп турарының кол чылдагааны болуп келген. Дайын мурнунда Англияга 1 миллион ажыг көдээ ажыл-агый ажылчыннары турган, а 1960 чылдың июньда оларның саны 645.000-га чедир кызырылган. Оларның 172 муңу «душ болган» ажылчыннар, тодаргайлаарга бүдүн ажыл хүнүнде ажылдавайн турар ийикпе азы доктаамал эвес ажылдаар кижилер.

Көдээ ажыл-агый ажылчыннарындан хөлезиленип ажылдаарының ажылчыннарындан аңгыда Англияда 280 муң хире үүрмек фермерлер санаттынып турар, оларның колдуг хөй нуруузу аажок ядыы чурттап турарлар. Оларның дыка хөйүнүң олчаажыы хөлечиктериниңден хөй эвес болуп турар.

Англияның көдээ ажыл-агый ажылчыннарының элээн кезээ профэвилелдеринде каттышкан. Оларның элээн улуу — көдээ ажыл-агый ажылчыннарының национал профэвилели — 135 муң кежигүннерни каттыштырып турар. Транспорт ажылчыннарының болгаш мергежил чок ажылчыннарның профэвилелинде элээн каш муң профэвилел ажылчыннары кирип турар.

Ажылдап кылыр үлетпүрде ажылчын кижи неделяда 48 шак ажылдааш, 290 шиллинг ап турда, чогуур назылыг көдээ ажыл-агый ажылчыны неделяда ортумаа-биле 52 шак ажылдап турар, оон ортумак төлевир кылдыр бээр, ажыл шагындан дашкаар ажылдааны дээш бээр үүлдерби-ле кады 220 хире шиллинг болур деп, Көдээ ажыл-агый ажылчыннарының национал профэвилелиниң чингине секретары Гарольд Коллисон чоокта чаа медеглээн. Көдээ ажыл-агый ажылдарында чогуур назылыг херээженнер эр кижилериниңден барык-ла дөрттүң бири хире эвээш төлевирни ап турарлар. А бичин ургларның шалының аажок кудулаткан.

Көдээ районнарда амыдыралдың деннели хоорайларыындан куду. Чуртталга байдалы кончуг багай. Хөй-хөй бажыңларда электри чырыткызы чок. Культурлуг дыштанырының болдунар аргазы кызыгаарлаттынган, хөй-ниити политиктиг ажыл-чорудулга кылырының байдалдары кончуг берге.

Чагырыкчы бөлүктер көдээ ажылагый ажылчыннарынга идеологтуг болгаш ол ышкаш материалдыг базыышкынны кылып турар. Базыышкын кылырының херек кырында онза калбаа-биле ажыглаттынып турар аргаларының бирээзи болза, «быжыглаттынган коттеджилерниң» системазы деп адаар үүл болур. «Быжыглаттынган коттедж» дээрге, улуг чер ээзинин туттурганы болгаш көдээ ажыл-агый ажылчынына элээн чиик хөлезилиг кылдыр берип турары улуг эвес бажың-дыр. Ынчалза-даа коттеджини ажыглаар чорук кижини ажылга хүлээп алыр үеде тодаргай негелделер-биле холбашкан. Көдээ ажыл-агый ажылчыннарының 50 хуу хирези ыңдыг коттеджтерде чурттап турарлар. Статистика санаашкыннарын ёзугаар алырга, чыл бүрүде-ле чер ээлериниң негелделерин күүседирин күзевээн 800 хире ажылчыннарны «быжыглаттынган коттеджтерден» үндур сывырып турар.

«Быжыглаттынган коттеджтериниң» системазы болза, хөлечик херээженнериң күш-ажылын шуут-ла халаска ажыглаар дээш, а база ол ышкаш профэвилелинге азы кандыг-бир өске хөй-ниити политиктиг ажыл-чорудулага ажылчыннарның киржиринге шаптыктаар дээш, бүдүрүлге ээлериниң ажыглаар улуг кымчызы-дыр деп, Англияның бир профэвилел ажылдакчызы чугаалаан.

Боттарының эргелери дээш демиселди организастаарын оралдашкан көдээ ажыл-агый ажылчыннарын ажылдан үндүрген таварылгалар эвээш эвес. Бир эвес ажылчын «быжыглаттынган коттеджини» ажыглап турган болза, ол ажылдан үнгенде чурттап турган чериндеи база үнер ужурга таваржыр. Чижээ, көдээ ажыл-агый ажылчыннарының национал профэвилелиниң күүсекчи комитединиң кежигүнү Кристофер Морристи чурттап турган бажыңындан күш-биле үндүрген, а оон эткевин шуут-ла дашкаар үндүр октагылапкан. Профэвилелиниң өске бир кежигүнүн—тос ургларлыг Хернн Уильямсты кожай үндүр сывырыпкан.

Чаңгыс улуг чер ээзинге хөй чылдарның дургузунда ажылдап келген хоочун ажылчынар безин оларны кожай ажылдан үндүрген соонда «быжыглаттынган коттеджиге» чурттаар эргезин казыттырар. Көдээ ажыл-агыйга ажылдаар аргазын оскунган азы өлген ажылчыннарының өг-бүлелери база-ла чурттаар өске чер дилээр ужурга таваржыр.

Көдээ ажыл-агый ажылчыннарының национал профэвилелиниң эрткен чылын болган конференциязынга күүсекчи комитеттиң бир кежигүнү мыңдыг таварылганың дугайын чугаалаан: көдээ ажыл-агыйның өлген ажылчынының кадайы ашаа өлгениниң соонда неделя эрткенде өг-бүленің чурттап турган бажыңын хостаарын негээн бижикти алган.

«Быжыглаттынган коттеджтериниң» системазын дүжүрерин негеп турар резолюцияларны лейборисчи партиясының конференцияларынга болгаш Британ тред-юнионнарның конгресстеринге чылдын-на хүлээп ап турар. Ынчалза-даа ол ажык чок болуп турар. Ыңдыг хемчеги боттандырары «кедергей нарын» деп, лейборисчи чазак медеглеп турган. А консервативтиг чазак «быжыглаттынган коттеджилерниң» системазын дүжүрерин бодавайн-даа турар.

Ургларны өөредириниң болур-чогуур байдалдары көдээ районнарда чогунуң уламындан Англияда көдээ ажыл-агый ажылчыннарының байдалы нарыдап турар.

Великобританияның компартиязының парлап үндүргени көдээ ажыл-агыйда байдал дугайында дептержигеште айтып турарын ёзугаар алырга, англи көдээ суурларда школа бажыңнары бузук-үрелик байдалда туруп турары ховар эвес. Школа бажыңнарының 30 хуузун 1870 чылда, а 40 хуузун 1870 болгаш 1900 чылдарның аразында туткан. Дыка хөй школаларда үүгле чаңгыс башкы бар, ук башкы янзы-бүрү назыхарлыг ургларны чааскаан өөредип турар. Көдээ ажыл-агый ажылчыннарының элээн кезиниң урглары херек кырында школага өөренир аргазы чок.

Англияның көдээ ажыл-агый ажылчыннарының амыдыралында база бир таарымча чок үүл болза, ажыл үезинде болур озал-ондактарның хөй нуруузундан оларның күш-ажылы магадылаттынмааны.

Англияның көдээ ажыл-агыйы элээн механизастаттынган. Ажылдап кылыр черниң 38 акрынга барык-ла бир трактор онаажып турар. Көдээ ажыл-агыйның хөй-хөй ажылчыннары бедик мергежилдиг болгаш шөлдерге машиналарны чедиишкинниг ажыглаарын хандырып турарлар. Ынчалза-даа күш-ажыл камгалалының дугайында Англияда турып турар хоойлу көдээ ажыл-агыйга ажылчынның айыыл чок чоруун магадылавайн турар. Фермаларда озал-ондактарның саны улуг дүвүрээзинни болдуруп турарын Соңгу Норфолктан соңгуткан общинилар палатазының кежигүну, база ол ышкаш Көдээ ажыл-агый ажылчыннарының национал профэвилелиниң даргазы лейборисчи Е. Гуч март 11-де медеглээн.

1960 чылда бүдүрүлгеге болгулаан озал-ондактыг таварылгаларның түннелинде көдээ ажыл-агыйның 125 ажылчыннары өлген. 1957—1958 чылдарның дургузунда Англияның көдээ ажыл-агыйынга 22 муң хире озал-ондактың таварылгазы демдеглеттинген.

Англияның көдээ ажыл-агыйынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ажыл төлевириниң өзүлдезинден ыракта мурнап турар. 1938 чыл-биле деңнээрге Англияның көдээ ажыл-агыйынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 80 хуу өскен. Көдээ ажыл-агый ажылчыннарының ажыл төлевирин ап көөрге, кедергей куду деннелде арткан, чүге дээрге ажыл төлевириниң улгадыышкын бүрүзүн өртектің аартаашкынының чайгылыш чок өзүлдези-биле дүүштүрген турган.

Англияның улуг чер ээлери болгаш машиналарны, мал чемин база өскедаа чүүлдерни берип турар монополистиг фирмалар көдээ ажыл-агыйдан канчаар-даа аажок улуг ажыккончааны ап турарлар. Ол-ла үеде көдээ ажыл-агый ажылчыннары болгаш үүрмек фермерлер ядараашкынның байдалдарында чурттавышаан турарлар. Англияның көдээ пролетариядын мөлчүүр чорук күштелип турар, ынчаарга ол чорук ук пролетариаттың хүрээлениңге киленнээшкинни киткедип турар. Англияның көдээ ажыл-агый ажылчыннарының ниити ажылчын шимчээшкининге киржилгези улам-на калбарып, идепкейжип бар чыдар.

Г. КАЗЕНС.

Француз-алжир чугаалажыышкыннар

ЭВИАН-ЛЕ-БЕН. (СЭТА-ның түркай корреспондентизи). Француз-алжир чугаалажыышкыннар май 25-тенда катап эгелээн.

Алжир болгаш француз төлээлер май 20-де чугаалажыышкыннарның эгелээнинден бөгүн үш удаа ужуражып турары бо. Алжир төлээлериниң кежигүннери мурнукузу ышкаш бөза-ла вертолётка олурып алгаш, Женевадан ужудуп келгеннер.

Баг кагарынга

Обласка бирги чер дээш баг кагарының маргылдаазын ажыктан тукту областың эрткен чылгы чемпиону «Труд» ниитилелиниң командазы көдүрген.

Маргылдааның баштайгы хүнүнде «Спартак» ниитилелиниң, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик болгаш Бии-Хем районнарның командаларының аразында ужуражыышкыннар болган. Командалар боттарының аразында ийи катап ойнаар, а хайым болзу үшкү немелде ооюну эрттирер турган.

«Спартак» командазы баштайгы ооюнга 47 мергени, а ийигизинге 57 мергени үндүргеш, Бай-Тайганың баг кагыкчыларын 2:0 санга тиилээн. Барыын-Хемчик районнуң командазы Бии-Хемниң спортчуларын базала 2:0 санга тиилээн. Барыын-Хемчиктиң төлээлекчизи Мижит ооюнга киришкеш, ниитизи-биле 45 городоктарны үндүр каккаш, хүннүң рекордун тургускан.

Маргылдаа үргүлчүлеп турар.

Ю. ЕГОШИН.

Бут бөмбүү

Кызылга бирги чер дээш бут бөмбүүнүң маргылдаазынга «Спартак» болгаш «Буревестник» ниитилелериниң бичин оолдар командалары ужурашкан. Ооюнуң бүгү дургузунда аныяк спартакчылар халдаарынгадаа, камгаланырынга-даа бодунуң удурланыкчыларын ажып турганнар. Олар «Буревестник» ниитилелиниң оолдар командазының хаалгазынче 4 мячини киргеннер. Ооюнуң бирги чартыының төнчүзүнде спартакчылар бирээни киирген болгаш ооюнуң ийиги чартыында санны деннештирип алганнар.

Элээн каш минута эрткенде ооюнуң судьязы Н. Корешников студентилериниң вратары Чемизовту ооюн үезинде каржыланып ойнаары дээш шөлден үндүрүпкен. Студентилер он кижи артып калза-даа бүгү команда-биле халдап тургаш, база бир мячини киргеш, 3:2 санга тиилээннер.

Ю. МЫЛЬНИКОВ.

Обласка АГААР-ВОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн обласка булуттарлыг, чаап, аязып турар хүн болур. Хаттың күжү өй-тавында, чамдык черлерге дыңзыг болгаш соңгу-барымын чүк углуг. Агаарның температуразы: обласка 13—18, а Кызылга 16—18 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ (улуг залга): «Сережа» 11.30 шакта. «Белеткел үргүлчүлеп тур» 5.30, 7.30 шактарда. «Доскуулчунуң маадырлыг чоруу» 1.30, 3.30, 9.30 шактарда. (биче залга): «Мистер Питкин дайзынынын тылында» 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сомбреро» 11.15, 1.15 шактарда. «Чон оттуп тур» (2-ги серия) 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чон оттуп тур» (1-ги серия) 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНО ТЕАТРГА: «Дөртелээ» 5, 7, 9 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

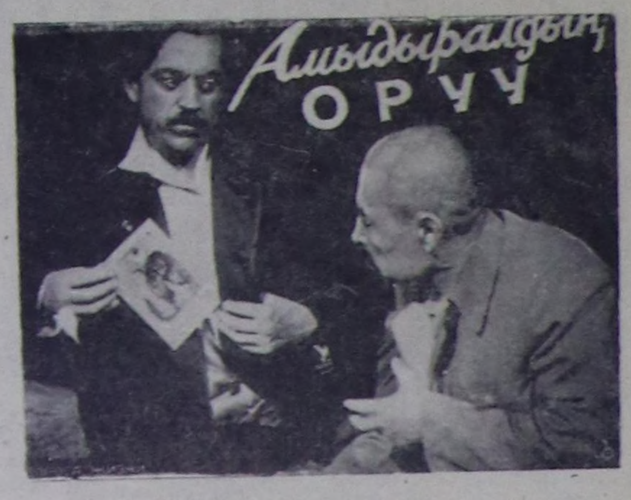

ДЕП КИНОНУ КӨРҮҢЕР.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйының 23-35, көдээ ажыл-агый кылдызының 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура-амыдырал кылдыстерининиң 37-13, иштики информация кылдызының 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг кылдыстерининиң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт кылдызының 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00363. Чагыг № 1176. Культура эргелелиниң типографиязы